

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ ৰচনাইশৈলী

“শৈলী লেখকৰ ব্যক্তিগত বৈশিষ্ট্যৰ সমষ্টি”^১ অৰ্থাৎ এজন লেখকৰ চিন্তা ভাৱনা আৰু অভিজ্ঞতা তথা অভিব্যক্তিৰ যি নিজস্ব ৰীতি, সেয়াই লেখকজনৰ একক শৈলী। সাহিত্যৰ বিশাল ক্ষেত্ৰখনত কোনো এগৰাকী লেখকৰ একক বৈশিষ্ট্যসমূহ যেতিয়া প্ৰকাশ পায়, তেতিয়া বিষয় সংশ্লিষ্ট সেই লিখিত ৰূপটোক লেখক অথবা লেখিকাগৰাকীৰ ৰচনাইশৈলী বুলি কোৱা হয়। ই মূলতঃ নান্দনিকতা, যথার্থতা আৰু প্ৰকাশ ক্ষমতাৰ সতে জড়িত। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ক্ষেত্ৰত এই ৰচনাইশৈলী হ’ল তেওঁৰ সৃষ্টিকৰ্মৰ আধাৰ নিৰ্বাচন, প্ৰকাশভঙ্গীৰ নিজস্বতা, বিষয় উপযোগী ভাষিক যোগ্যতা আদি। গল্পকাৰৰ ৰচনাইশৈলী নিৰ্দ্ধাৰণৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণতে তন্ময় দৃষ্টিভঙ্গীকে অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া হয় যদিও কেতিয়াবা মন্ময় দৃষ্টিভঙ্গীৰেও এই কাৰ্য কৰা দেখা যায়। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ক্ষেত্ৰতো ইয়াৰ সম্ভাৱনা প্ৰচুৰ। এগৰাকী ব্যস্ততাপূৰ্ণ সংবাদিক হিচাপে সংবাদ সেৱাৰ কাম সুচাৰু ৰূপে পালন কৰাৰ পাছতো পাঁচখন গল্পপুথিৰ জৰিয়তে তেওঁ যি পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাইছে, তাৰ সঠিক মূল্যাঙ্কণৰ বাবে তন্ময় আৰু মন্ময় উভয় দৃষ্টিকোণেৰে গল্পসমূহ বিশ্লেষণ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ প্ৰধান উৎস হ’ল মূলতঃ দেশপ্ৰেম, মানৱতাবোধ, জাতীয়তাবাদ আৰু সমাজৰ প্ৰতি কল্যাণকামী চেতনা। তেওঁৰ গল্পৰ বিষয়বস্তুৱে উল্লিখিত সকলো দিশৰে বাৰ্তাবাহক হৈ যুগ নিৰপেক্ষতাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। ইয়াৰ মূলতে হ’ল জীৱনৰ প্ৰতি লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গভীৰ পৰ্যবেক্ষণশীলতা। এই পৰ্যবেক্ষণশীলতাই তেওঁক বাস্তৱ জীৱন আৰু জগতৰ ৰূপকাৰ হিচাপে সমাদৃত কৰা দেখা যায়। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত গল্পকাৰগৰাকীৰ নিজস্ব বাক্ৰীতিৰ কথাও স্বীকাৰ কৰিবলগীয়া।

বাক্ৰীতি বা বিশেষ প্ৰকাশভঙ্গী ভাষাৰ জৰিয়তেহে সম্ভৱ। এই ভাষা কেতিয়াবা কথিত বা সাহিত্যিক নাইবা বৰ্ণনাত্মক, ব্যাখ্যাত্মক, বিবৃতিমূলক, বিশ্লেষণাত্মক, চিন্তামূলক বা হাস্যাত্মক হ’ব পাৰে। যি হ’লেও এই ভাষা সামগ্ৰিকভাৱে কিছুমান বাক্যৰ সমষ্টি। সংলাপ আৰু বৰ্ণনাৰ

১। অনুৰাধা শৰ্মা, শৈলী আৰু শৈলীবিজ্ঞান, পৃ. ২২

যুগলবন্দী এই বাক্যই ভাৱৰ প্ৰবাহ পাঠকৰ মনত চিৰস্থায়ী কৰি তোলে। অৱশ্যে ভাষাৰ ঘাই আধাৰ শব্দ, বাক্য, অনুচ্ছেদ, লয়, অলংকাৰ, খণ্ডবাক্য, উপবাক্য, প্ৰবাদ, প্ৰবচন, জতুৱাঠাঁচ আদিৰ ওপৰত ৰচনাৰ বিষয় আৰু শৈলীৰ স্থায়িত্ব নিৰ্ভৰশীল। গতিকে এগৰাকী গল্পকাৰে এই সকলো দিশতে কলাসন্মত দৃষ্টি ৰখাতো অতি প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰে। লক্ষ্মীনাথ ফুকনেও কলাৰ দায়বদ্ধতাক স্বীকাৰ কৰি উপৰিউক্ত সকলো দিশকে সামৰি নিজস্ব বাগ্‌ধাৰা বা ৰচনাইশৈলী নিৰ্মাণ কৰিছে। প্ৰত্যক্ষ অভিজ্ঞতাক আলম হিচাপে লৈ গদ্যৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ হাতত ৰচনাৰ শৈলীয়ে কি ধৰণৰ উপাদান সমৃদ্ধ হৈ কিমানখিনি সফল হ'ল; এই সকলোবোৰকে বিচাৰ-বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে এই অধ্যায়ত প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ব।

৫.১ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ গদ্যশৈলী

'আৱাহন যুগ' (১৯২৯)ৰ পৰা 'ৰামধেনু যুগ' (১৯৫০)লৈ যিকেইগৰাকী গল্পকাৰৰ হাতত গদ্যই সমৃদ্ধি লাভ কৰিলে, সেইসকলৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ ফুকন অন্যতম। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ প্ৰকৃত উত্তৰসূৰী হিচাপে লক্ষ্মীনাথ ফুকনেও অসমীয়া গদ্যকাৰসকলৰ মাজত এখন সুকীয়া আসন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। গভীৰ মানৱতাবোধ আৰু জাতীয়তাবাদেৰে সংপৃক্ত তেওঁৰ গল্পৰ গদ্য সৰল আৰু সংহত। এজন প্ৰত্যক্ষদৰ্শীৰ অভিজ্ঞতাৰে সকলো কথা তেওঁ গল্পত বৰ্ণনা কৰিছে। তাৰ বাবে সমাজৰ সৰ্বদিশলৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি গল্পৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় উৎসৰ সন্ধান কৰিছে। প্ৰাপ্ত উৎসসমূহক সঠিক ৰূপ প্ৰদান কৰি গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গদ্যৰ বুৰঞ্জীত স্থায়ীত্ব লাভৰ বাবে যত্নপৰ হোৱা দেখা গৈছে। ইয়াৰ মূলতে হ'ল গদ্যৰ স্বকীয়ত্ব বজাই ৰখা বিশেষ বৈশিষ্ট্যৰাজি। বহুধা বিভক্ত সমাজ সামগ্ৰিকতাৰ পৰা গল্পৰ বিষয় চয়ন কৰি তাৰ সতে তেওঁ ভিন্নধৰ্মী অথচ খাপখোৱা প্ৰকাশভঙ্গীৰ সংযোজন ঘটাইছে। তদুপৰি শব্দৰ প্ৰকাশিকা শক্তিক কামত লগাই এক বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ ভাষাৰীতিৰ নিৰ্মাণ কৰিছে। এনেয়েও গদ্যশৈলীৰ বাবে ভাষাশৈলী আৰু প্ৰকাশভঙ্গী দুয়োটাৰে সমান প্ৰয়োজন আছে। লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গল্পত ব্যৱহৃত শব্দ, বাক্য, খণ্ডবাক্য, যোজনা, পটন্তৰ, অনুচ্ছেদ, লয়, কূটচিহ্ন আৰু বিবিধ অলংকাৰ আদিৰ সতে গল্পৰ অন্তৰ্নিহিত ভাৱ, বিষয় তথা বিষয় সংশ্লিষ্ট মন্তব্যৰ সংযোগ ঘটায় স্বকীয় প্ৰকাশভঙ্গীৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। তদুপৰি শব্দ প্ৰয়োগৰ যথার্থতা,

বাক্য গাঁথনিৰ যুক্তিযুক্ততা, ৰসপূৰ্ণ সঠিক উপস্থাপন আদিৰ জৰিয়তে তেওঁ সৰল আৰু হাস্য-ব্যঙ্গাত্মক গদ্যৰীতিৰ গঢ় দিছে। ফলত সুৰীয়া সাৱলীলতাৰে আকৰ্ষণীয় হৈ তেওঁৰ গদ্যই পাঠক চিত্তক মোহাচ্ছন্ন কৰি তুলিছে। সেইবাবে অতি দীঘল গল্পকেইটায়ো বৰ্ণনাৰ একঘেয়ামিতাৰ পৰা মুক্ত হৈ পাঠক চিত্তক নতুন যাত্ৰাৰ মাদকতা প্ৰদান কৰিব পাৰিছে। পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ ভিৰৰ মাজত একক হৈ থাকিবলৈ গল্পবস্তুৰ ভিন্ন বৈশিষ্ট্যৰ মাজৰ যি সংহতি, সিয়ে গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ ফুকনক নিজস্ব গদ্যশৈলীৰ গৰাকী হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰোৱায়। তেওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত চল্লিশটা গল্পৰ বিচাৰ বিশ্লেষণেৰে এগৰাকী গদ্যকাৰ হিচাপে ফুকনৰ ব্যতিক্ৰমী প্ৰকাশ প্ৰবণতা দৃশ্যমান হয়। মন কৰিবলগীয়া যে প্ৰতিগৰাকী লিখকৰ এটা নিজস্ব কৌশল থাকে আৰু সৃজনশীলতাৰ সৰ্বস্বৰতে ইয়াৰ প্ৰমাণ বিদ্যমান। আনহাতে, মানুহ হিচাপে প্ৰত্যেক লিখকৰ ভাৱ, আদৰ্শ, জ্ঞান আৰু ৰুচি যিহেতুকে পৃথক, গতিকে এই সকলোবোৰৰ মাজতে এগৰাকী লিখকৰ ব্যক্তিত্বৰ আভাস পোৱা সম্ভৱ। তথাপি এনে কথাও হ'ব নোৱাৰে যে কোনো এগৰাকী লিখকৰ সকলো প্ৰকাৰৰ ৰচনাৰ শৈলী একেটাই হ'ব। সেইবাবে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰো প্ৰবন্ধ, গল্প, উপন্যাস, কবিতাৰ শৈলীৰ ভিন্নতা থকাটো স্বাভাৱিক। তথাপি তাৰ মাজতো কিন্তু ভাষা আৰু প্ৰকাশভঙ্গীত বিষয় অনুযায়ী এক সমৰূপতা বা সংহতি বিৰাজমান। এই সমৰূপতা বা সংহতি মূলতঃ সহজ-সৰল শব্দ সন্নিবেশ আৰু জতুৱা ঠাঁচৰ প্ৰয়োগৰ জৰিয়তেহে পৰিলক্ষিত হয়। উল্লেখ্য যে শব্দ সন্নিবিষ্ট বাক্যভঙ্গীৰ জৰিয়তে গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ মানৱ প্ৰীতি, জাতীয়প্ৰেম আৰু ভাষিক সচেতনতা দৃষ্টিগোচৰ হয়। এই সকলো দিশলৈ লক্ষ্য ৰাখি পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ ভাষাশৈলী, প্ৰকাশভঙ্গী আৰু গদ্যশৈলীৰ সাৰ্থকতা নিৰ্ণয় কৰাৰ চেষ্টা কৰা হ'ব।

৫.২ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পত ব্যৱহৃত শব্দ আৰু বাক্য

গদ্যশৈলী বুলিলে শব্দ আৰু বাক্যৰ প্ৰয়োজন অসীম। অৰ্থাৎ ধ্বনি, শব্দ আৰু বাক্যই প্ৰসঙ্গভেদে কোনো ভাৱবস্তুক স্পষ্ট কৰি কিমান পৰিমাণে নন্দনতাত্ত্বিক গুৰুত্ব বঢ়ায় তুলিব পাৰিছে, সেই সকলোবোৰ দিশ ভাষা-সাহিত্যৰ শৈলীয়ে সামৰি লয়। “শৈলী হৈছে বিভিন্ন পৰিবেশ আৰু পৰিস্থিতিত ব্যৱহাৰ কৰা কোনো ব্যক্তিৰ ভাষাৰ ৰূপ অথবা উদ্দেশ্য আৰু প্ৰসঙ্গ অনুসৰি প্ৰয়োগ কৰা ভাষাৰ বিশেষ স্বৰূপ। সহজ অৰ্থত কবলৈ গলে ই কোনো ব্যক্তি বা লেখকৰ লিখা বা

কোৱাৰ ধৰণ বা ভংগী।”^২ কথনভঙ্গী সদায়ে বাক্য নিৰ্ভৰ আৰু বাক্য হ’ল শব্দ নিৰ্ভৰ। গতিকে, কোনো ৰচনাৰ শব্দ আৰু বাক্যৰ আলোচনাই দৰাচলতে লিখকৰ প্ৰকাশ ক্ষমতাকে উন্মোচিত কৰে। প্ৰকাশভঙ্গী বা প্ৰকাশ ক্ষমতা প্ৰত্যেকগৰাকী লিখকৰ ব্যক্তিগত জীৱন, ৰুচি-অভিৰুচি আৰু দৃষ্টিভঙ্গীৰ ফল। ৰুচি-অভিৰুচিভেদে প্ৰত্যেক লিখকৰ প্ৰকাশভঙ্গী ৰসাল আৰু কেতিয়াবা কঠিন হ’বলৈ বাধ্য। যি হ’লেও, এই সকলো সময়তে ৰচনাৰ মাজত লিখকৰ সত্ত্বা সদা বিৰাজমান। গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ক্ষেত্ৰতো এয়া প্ৰমাণসিদ্ধ। মন কৰিবলগীয়া যে, লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ সৰল অথচ ব্যঙ্গ বাক্ৰীতিয়ে আত্মপৰিচয় প্ৰদান কৰাৰ উপৰিও অসমীয়া সাহিত্যত এখন আছুতীয়া আসন ৰাখিবলৈ সক্ষম হৈছে। তেওঁৰ বৰ্ণনাত যি গভীৰ পৰ্যৱেশৰ শক্তি, পৰিমার্জিত ৰুচিবোধ, যুক্তিবাদী দূৰদৃষ্টি, উদাৰ মানসিকতা, নিভাঁজ ভাষাপ্ৰেম, স্বদেশ প্ৰীতি আৰু যি জাতীয়তাবোধ বৰ্তমান; সিয়ে লিখকৰ স্বকীয় ভাষাশৈলী আৰু প্ৰকাশ ক্ষমতাৰ নিদৰ্শন প্ৰতিভাত কৰে।

শব্দচয়ন

“ভাৰতীয় সনাতন ভাৱনাত ‘শব্দ ব্ৰহ্ম’। শব্দৰ এই শক্তিক যথোপযুক্তভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰাতেই থাকে লেখক বা কবিৰ অনন্য প্ৰতিভা। কিদৰে ভাৱনাক তেওঁ যথাযথ ৰূপত দাঙি ধৰিব সেইটো নিৰ্ভৰ কৰে শব্দ নিৰ্বাচনৰ ওপৰত। কাৰণ শব্দ কেতিয়াও মাত্ৰা চেৰাই যোৱা বিধৰ হ’ব নোৱাৰে, অতিৰঞ্জিত ভাৱনা বৰ্জনীয়। প্ৰয়োজনকৈ কম হ’লেও ভাৱনা নিশকতীয়া হৈ পৰাৰ সম্ভাৱনা। কিন্তু শুদ্ধতা, যথার্থতা আৰু স্বচ্ছতাক পূৰ্ণৰূপে নিয়ন্ত্ৰণত ৰাখি তাৰ অনুকূলে শব্দ নিৰ্বাচনতেই থাকে লেখকৰ শৈলী নিৰ্মাণৰ দক্ষতা”^৩ শব্দ নিৰ্বাচনৰ উপৰিও উপযুক্ত স্থানত শব্দ সংস্থাপন কৰিব পৰাটো ভাল গদ্যৰ বাবে আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। তদুপৰি বোধগম্য অথবা দুৰ্বোধ্য শব্দ প্ৰয়োগ, স্বনিৰ্মিত শব্দৰ সংস্থাপন, প্ৰাচীন বা আধুনিক শব্দৰ প্ৰয়োগৰ পৰিমাণ, দেশীয় বা অন্তৰ্দেশীয় শব্দৰ সন্নিবেশ আদি বৈশিষ্ট্যবলী সামৰি গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণ কৰাটো অতীৰ প্ৰয়োজন। মন কৰিবলগীয়া যে শব্দৰ ভিন্নতাৰ মাজেৰেহে এজন লেখকৰ চহকী শব্দ ভঁৰালৰ উমান পোৱা সম্ভৱ।

২। অৰ্পনা কোঁৱৰ আৰু অনুৰাধা শৰ্মা, সম্পা. ভাষাবিজ্ঞান পৰিভাষিক কোষ, পৃ. ২৩৮

৩। অনুৰাধা শৰ্মা, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৭১

মাৰ্জাৰী ব'ল্টনৰ ভাষাত—

“ কোনো এজন লেখকৰ বস্তু বাচনিৰ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত মন কৰিবলগীয়া প্ৰশ্ন
এনেধৰণৰ : বস্তুৰ বৰ্ণনাৰ সময়ত তেওঁ নিত্য ব্যৱহাৰ্য নে অসাধাৰণ শব্দৰ
ব্যৱহাৰ কৰে? শব্দৰ ব্যৱহাৰত তেওঁ ধ্বনিৰ প্ৰতি সচেতন নে? মূৰ্ত্ত নে বিমূৰ্ত্ত
শব্দক তেওঁ অধিক গুৰুত্ব দিয়ে? তেওঁৰ এনে কোনো বিশেষ শব্দ আছেনে,
যি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বুলি বিবেচিত হ'বৰ যোগ্য?”^৪

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গদ্যত প্ৰাচীন আৰু আধুনিক, ভাৰতীয় আৰু বিদেশী, ইংৰাজী আৰু আৰ্বি-
পাৰ্চী, স্বনিৰ্মিত তথা পুৰণি কথিত অসমীয়া শব্দৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। তলত ইয়াৰ
উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল-

তৎসম শব্দ :

আত্মা, পৰিত্ৰাণ, কৰ্ম্ম, ধৰ্ম্ম, মাংস, গৰ্ব্ব, দেৱী, মাতৃ, যত্ন, সিদ্ধি, অভিলাষ, পূৰ্ণ, শ্ৰদ্ধা,
পৰ্ব্ব, শ্ৰাদ্ধ, লোণ, ঈৰ্ষা, যত্ন, প্ৰতিকাৰ, ঈশ্বৰ, শোধান, অৰ্থ, উত্তম, প্ৰসাদ, হৃদয়ঙ্গম, মন্দিৰ,
সাহিত্য, পূণ্য, কণ্যা, আকাশ, সংবাদ, দৃষ্টি, সংকট, সংক্ৰান্তি, তুলসী, চন্দন, অন্নপ্ৰাসন, প্ৰতিধ্বনি,
পূৰ্ণিমা, অমাৱস্যা, সঙ্গীত, অষ্টমী, ভাৰ্যা, তপস্যা, জ্ঞান, প্ৰতিপত্তি, অন্ধ, নিশ্বাস, সৌন্দৰ্য্য,
তথাস্ত, সমুজ্জল, পাপ, সঙ্গমস্থল মূৰ্ত্তি, স্ত্ৰী, দুষ্ট, সন্ধ্যা, প্ৰতিদান, মুগ্ধ, গৃহিনী, জাতিষ্কাৰ,
সংশয়, নিত্য, কৰ্ম্ম, আত্মা, সঙ্গীত, স্বত্ব, মৰ্মস্থল, আৰ্ত্তনাদ, নৰ্তকী, জয়ধ্বনি, বক্ৰোক্তি, সন্তাষণ,
অন্তৰ্দ্ধান, তৃষণ আদি।

অৰ্থ - তৎসম শব্দ :

বপুৰা, চকু, বিশ্ৰাম, আলচ, বৰণ, সোৱাদ, আৱিষ্কাৰ, আহাৰ, কুহক, পৰশ, চোৰ, নমস্কাৰ,
বিকলাঙ্গ, সঙ্কেট, ভগৱন্ত, হাত, উৎসৱ আদি।

৪। "When we are studing a writer's choice of Goods, the questions that are of interest are: does he use, in general, everyday words or unsual words? does he seem to use words consciously for their sound? does he seem to prefer the abstract, or the concrete word? has he any favourite words, his liking for which may perhaps be singificant?" Boulton Marjorie, The Anatomy of Prose, P. 8

তদ্ভৱ শব্দ :

কাম, গিৰিয়েক, মাছ, ফুল, গছ, সভা, ধোৱা, পোছাক, বাজী, দুৱাৰ, ঘৰ, মঙহ, ঘিঁউ, দাঁত, পুতেক, সোণ, বামুন, ঠোট, আশীৰ্বাদ, কান্দোন, গুঁঠ, সঁচা, মিছা, জুই, বিয়া, চাকি, মাটি, কেঁচাই, সৰিয়হ, গৰু, হাতী, বৰষুণ, দুই, তিনি, মানুহ আদি।

আৰী-পাৰী শব্দ :

মক্কেল, ওস্তাদ, গৰজ, চাপ্ৰাচী, তাৰিফ, গাফিলী, চচমা, হাওলাত, কাগজ, কলম, কিতাপ, বজাৰ, তাজমহল, বহী, শুকুম, মফচল, বাবুচী, খানচামা, ফৈজুল্লা, ধপাত, জৰুল, ছাইদানী, আৰামী, মতলব, দোৱাতদানী কায়দা, তালাক আদি।

দুই এটা বঙলা শব্দৰ প্ৰয়োগে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পক আন এক বৈচিত্ৰপূৰ্ণতা প্ৰদান কৰিছে। যেনে- চবুৰ, মেওৱা, চিৰি, ডঙুৱা, মাচিয়া, ফাও আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত কম পৰিমাণে হিন্দী শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। যেনে- চমজদাৰ, মেহনৎ, চমজেগা, মতলব, নাহিজাস্তা, জৰুল, দুধ, নিকালত, জবাব, নমকহাৰাম, দোপান্তা, হাৰামজাদী, লেকিন, চম্ভাল, নাৰাজ, তাৰিফ আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত ইংৰাজী শব্দৰ বহুল প্ৰয়োগ দেখা যায়। যথা- ষ্টেণ্ডৰড, চপ্লাই চুপাৰিন্টেণ্ডেণ্ট, লাইব্ৰেৰী, ই.এ.চি, এচ ডি চি, কলেজ, ৰিষ্ট ওৱাচ, ইনকমটেক্স, প্ৰফেচনেল টেক্স, প্ৰাইভেট চেক্ৰেটাৰী, ৰেভিনিউ, জেইল, ড্ৰাইভাৰ, অফিচ, ব্ৰাডাৰ্চ, কোম্পানী, টাইপিষ্ট, টাইপৰাইটাৰ, প্ৰভিডেণ্ট ফাণ্ড, চাৰ, ডিৰেক্টৰ, কমিচন, নটিচ, টাইফইড, ফাউণ্টেন পেন, গৱৰ্ণমেন্ট, ৰিপটাৰ, ৰিপাৰ্ট, মেনেজাৰ, ড্ৰইংৰুম, ফাৰ্ম, ফেক্টৰী, চেক্ বুক, এচিষ্টেণ্ট, ব্ৰেকফাষ্ট, লাঞ্চ, দিনাৰ, চাৰ্টিফিকেট, ফেইল, কলেজ, কমিছন, মাস্টাৰ, চিনেমা, ডাক্তাৰ, প্ৰিচ্ক্ৰিপছন, ষ্টেছন, চোচিয়েলিষ্ট, এক্সাইড, ৰেডিঅ', ডিৰেক্টৰ, কোম্পানী, কেচিয়াৰ, নটিচ, চাবডেপুটি কালেক্টৰ, মেডিকেল কলেজ, চিভিল চাৰ্জন, চেণ্টিমেন্টেল, পোষ্টকাৰ্ড, টেলিগ্ৰাম, থিয়েটাৰ, ইউনিয়ন, চাকুৰ্ট হাউচ, কাছাৰী, ৰেজিষ্টাৰী, জুলিয়েট, ডেচডিমোনা, মিৰাণ্ডা, ফিল্মষ্টাৰ, হেডমাস্টাৰ, ফুটবল, ক্ৰিকেট, টেনিচ, ষ্টেটাচ, অক্সফোৰ্ড, কেমব্ৰিজ, ট্ৰেডফোৰ্ড, চেম্বাৰ, এক্সৰে, হস্পিতাল, মেট্ৰিকুলেছন, ফিজ, হেণ্ডনোট, লিপাষ্টিক, এটম বম, লংপেণ্ট, হাৱাই চাৰ্ট, টেলিফোন, বাথৰুম, প্ৰিঞ্চিপাল, টেণ্ডাৰ আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গল্পত নিভাঁজ অসমীয়া শব্দৰো প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। যেনে- এজলাচ, সুপি, দুসেৰ, কোলঠী, চেলেউ, চামৰ, হৰিলো, গুৰগুৰি, নলীচা, অজগৌ, হাওলাত, পেটাৰী, পোহাৰী, চৰতীয়া, তৰবৰী, গাফিলী, মাচিয়া, সাফৰ, ফৰ্দ, থৈলা, পিয়লা, পিৰিচ, কঠ, সতৰধি, কুকি, আজলমঠালি, জাক, চৌঠাদিন, চুঙা, কেএগ আঙুলি, কুটুম, দৰব, খঁক, সিঁয়াৰি, খোৱা খুবুনী, তক্তাপোছ, জখলা, নাংখালিংখি, তালাপি, হাঁচটি, গোচলথানা, গেৰেলা, শেঙুন, গেমেহাভুকু, খামীডাঠ, তেলৰ চিচা, লুতুৰা আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনে তেওঁৰ গল্পত একাধিক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। যেনে- খোৱা-বোৱা, চকী-মেজ, চিঠি-পত্ৰ, কাপোৰ- কানি, বস্তু-বাহানি, চাহ-জলপান, উখল -মাখল, আদৰ- অভ্যৰ্থনা, অলপ- অচৰপ, নাকে -মুখে, দুই-এযাৰ, মুনিহ-তিৰোতা, আদৰ-কায়দা, নীতি-নিয়ম, মাক-বাপেক, যাৰে-তাৰে, যিহকে-তিহকে, গান-বাজনা, উকিল-মঞ্চুপ, ধৰণ-কৰণ, বেহ-ৰূপ, সাজ-পাৰ, বিহা-মেখেলা, খাই-বৈ, কথা-বতৰা, সুধি-পুচি, জনা-বুজা, চাহ-পানী, কও-নকও, কাহী-বাটি, মাষেকে-পষেকে, মাছে- মঙহে, মুৰে-গায়ে, চকুৰে-কাণে, পিঠিয়ে-ফিচাই, টকা-পইচা, ভাগি-ছিগি, ধীৰ-সুস্থিৰ, লোণে-জলকীয়া, সহজ-সৰল, খাটি-মেলি, ঘৰ-ঘৰোৱাহ, অদল-বদল, বিয়া-সবাহ, কোট-পটলুং, ধন-সম্পত্তি, কেঁকাই-গেঁথাই, জীৱন-মৰণ, ফাঁকে-ফাঁকে, হাঁহি-খিকিন্দালি, গালি-শপনি, ওচৰ-চুবুৰীয়া, পূজা-অৰ্চনা, পো-বোৱাৰী, জোৰ-জবৰদস্তি, সুখ-সন্তোাগ, উদুলি-মুদুলি, মতা-তিৰোতা, লৰা-বুঢ়া, ডেকা-গাভৰু, খোৱা-বোৱা, এখুজি-দুখুজি, ঐশ্বৰ্য-বিভূতি, চেলেং-পেটেং, সুখে-দুখে, সম্পদে-বিপদে, ডাঙৰ-দীঘল, চাবোন-বুৰুজ, টিকচি-বিকচি, খুৱাই-বুৱাই, বিধি-পথালি, গুনা-গথা, বাক-বিতণ্ডা, ৰং-ৰহণ, চিৰলা-চিৰলি, চাওঁতা-মেলোঁতা, দৰব-পথ্য, তৰ্ক-বিতৰ্ক, লীলা-খেলা, সাৰ-সুৰ, ধুই-মেলি, দুখ-দুৰ্দশা, মতি-গতি আদি।

সংখ্যাত কম হ'লেও অনুকাৰ শব্দৰ (ধনাত্মক শব্দ) সঠিক প্ৰয়োগ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ এক বিশেষত্ব বুলি ক'ব পাৰি। যেনে - ঘটঘটকৈ, হৰহৰকৈ, গুণ্ গুণ্, খুণখুণ, কু-উ-উ, জিৰজিৰিণ, গুণ্গুণ্ণি, চকমকনি, সুৰসৰণি, ঠাচ্ ঠাচ্, কেৰকেৰ আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ প্ৰায়বোৰ গল্পতে নামবাচক বিশেষ্য পদৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। শব্দবোৰে অসম আৰু ভাৰতৰ সীমা পাৰ হৈ পৃথিৱীৰ বিভিন্ন প্ৰান্তক সামৰি লৈছে। যেনে- গুৱাহাটী, নগাঁও, তেজপুৰ, যোৰহাট, ডিব্ৰুগড়, শিৱসাগৰ, ডিগবৈ, সৰভোগ, বৰপেটা, গোৱালপাৰা, কামাখ্যা,

উমানন্দ, ব্রহ্মপুত্র, বশিষ্ঠাশ্রম, ভৰলুমুখ, শান্তিপুৰ, শিলচৰ, ইন্সফল, কহিমা, দিল্লী, বোম্বাই, দাৰ্জিলিং, মাদ্ৰাজ, নৈনীতাল, চিমলা, কাশ্মীৰ, তাজমহল, পুৰী, বামেশ্বৰম, কন্যাকুমাৰী, বেঙ্গেলোৰ, মহীষুৰ, উটকামণ্ড, খৰগপুৰ, কলিকতা, ওৱালটেয়াৰ, পাকিস্থান, জাপান, কৰিমগঞ্জ, হিৰোচিমা, নাগাচাকি আদি।

বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ শব্দৰ সন্নিৱেশ ঘটোৱাৰ উপৰিও স্বকীয় শব্দ সৃষ্টিৰে লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গদ্যক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰা পৰিলক্ষিত হয়। মন কৰিবলগীয়া যে স্বকীয় শব্দবোৰ মূলতঃ পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী নামবাচক। তথাকথিত শিক্ষিত আৰু বুৰ্জোৱা ব্যৱস্থাতোক ব্যঙ্গ কৰিবলৈকে গল্পত এনে শব্দৰ সংযোগ ঘটোৱা হৈছে। যেনে- দোধোৰ মোধোৰ হাজৰিকা, বকুল বৃন্দাবন বৰুৱা, গজেন্দ্ৰ গমন শৰ্মা, লতাপতপ খাটনিয়াৰ, মধুময় লহকৰ, বজ্ৰপাণি চক্ৰৱৰ্তী, হুকুমচান্দ গোৱেঙ্কা, কৃষ্ণবিমোহন বৰুৱা, ৰাধিকামোহন চক্ৰৱৰ্তী, গন্ধমাদন তহবিলদাৰ, কুন্দনমল গোৱেঙ্কা, অন্তৰসলীলা দেৱী, কুৰঙ্গনয়নী, উচলবালা দেৱী, নিভৃত কুমাৰী বৰা, ললতথমতী তামুলী, আবেগ বিহুলা ফুকন, বিশল্যকৰণী, ৰূপলারণ্যময়ী, যৌৱনবিলাসিনী, সুকুমলমতী হাজৰিকানী, বিচিত্ৰময়ী, সুচেতা কৃপণালি, ললিত লবঙ্গলতা, কান্তা বিৰহীত প্ৰিয়া, নিভাননী চন্দ্ৰিকা, চাই থাক চাই থাকমতী, মধুৰ ভাষণী, চন্দ্ৰবদলী, মন্দাকিনীকুমাৰী আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনে তেওঁৰ গদ্যত সচেতনভাৱে ক্ৰিয়া-বিশেষণৰ প্ৰয়োগ ঘটাইছে। যেনে- দূপদূপকৈ, বাৰে বাৰে, খিলখিলকৈ, আথে বেথে, আদৰ সাদৰ, খপজপকৈ, জাত-জাতকৈ, গিৰিসকৰে, লেখি-লেখি, থমথমকৈ, কেঁকাই গেঁথাই, চুচি বাছি, ধীৰ- সুস্থিৰ, খলখলকৈ, হোৰাহোৰে, লচপচকৈ, ছেদেলি-ভেদেলি, অকন-অকনকৈ, এখুজি দুখুজিকৈ, ফুচফুচকৈ, ফাঁকে ফাঁকে, লাহে লাহে, বেকাবেকিকৈ, চুপি চুপি, লাহে ধীৰে, থৎসৎ খাই, খটপ খটপ, হাঁহি- হাঁহি, ঠাচঠাচকৈ, খুপি খুপি, ঘনে ঘনে, মনে মনে, আথে বেথে, চিৎখাই, তুলি-তালি, জকমককৈ, মাজে মাজে, ওচৰা ওচৰিকৈ আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গদ্যৰ আন এক বিশেষত্ব হ'ল সন্ধিযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ। অসমীয়া আৰু সংস্কৃত উভয় প্ৰকাৰৰ সন্ধিযুক্ত শব্দৰ সমাহাৰে ফুকনৰ গদ্যক সুকীয়া সুৰ প্ৰদান কৰা দেখা যায়। যেনে- মনস্কামনা, হিতাকাংক্ষী, মনোবাঞ্ছা, হৃদয়গ্ৰাহী, সমালোচনা, হৃদয়ঙ্গম, পদাৰ্পন, অনাহ্বাতা, পুষ্পাঞ্জলি, ৰান্ধনি, বশিষ্ঠাশ্রম, নয়নাভিৰাম, সমুজ্জল, আগ্ৰাহাষিত, মুখাগ্নি আদি।

এনেদৰে বহু বৈচিত্ৰ্যময় শব্দৰ সমাবেশ হ'লেও লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ শব্দ প্ৰয়োগ সম্পূৰ্ণৰূপে ত্ৰুটিমুক্ত নহয়। বিশেষকৈ যুৰীয়া শব্দৰ একাধিক প্ৰয়োগেৰে গল্পৰ বাক্য কেতিয়াবা ভাৰাক্ৰান্ত হৈ পৰা দেখা যায়। ফলত বাক্যৰ জৰিয়তে গল্পকাৰে প্ৰদান কৰিব খোজা সংবাদটো শব্দৰ সঙ্গমস্থলত মুহূৰ্তৰ বাবে হেৰাই যোৱা যেন লাগে। এক কথাত, কাহিনী বা চৰিত্ৰৰ সহজ বোধগম্যতা ব্যাহত হয় আৰু ইয়ে গদ্যৰ মৰ্যাদা আকস্মিকভাৱে অৱনমিত কৰে। যেনে-

“চাব ডিপুটিজনে মাটি জুখি ফুৰোঁতে তৰুণীক কেনেকৈ দেখা পালে...।

বাপেকে কিন্তু নিদিওঁ বুলিলে, কাৰণ চব- ডিপুটিজনৰ বোলে মাজে সময়ে খালে বামে, মাটিয়ে বালিয়ে পৰি মৰাৰ অভ্যাস আছে।”^৫

“গোটেই গাঁও তৰুণীৰ ৰূপ-গুণ, কথা-বতৰা, স্বভাৱ চৰিত্ৰত তৰুণীৰে সৈতে সনা পিঠা যেন হৈ পৰিল...।”^৬

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত কেতিয়াবা উপৰ্যুপৰি সমাৰ্থক যুৰীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ পৰিলক্ষিত হয়। বন্যাক্ৰান্তৰ তৎকালীন পৰিস্থিতিৰ চিত্ৰণ কৰিবলৈ গল্পকাৰে ব্যৱহাৰ কৰা এনে সমাৰ্থক শব্দাংশই বাক্যৰ আচল অৰ্থক অৱমাননা কৰা যেন লাগে। বানপানীৰ দ্বাৰা আক্ৰান্তৰ প্ৰসঙ্গত জাতি বৰ্ণৰ বিশাল হিচাবটো কেবল পুৰুষ নাৰীৰ সীমাৰ মাজত হেৰাই যোৱা যেন বোধ হয়। যেনে-

“তিনি দিন ধৰি মথাউৰিটোৰ পাৰত বানপানীয়ে জলা-কলা কৰা মানুহবোৰ

আছেহি- মুনিহ তিৰোতা, ডেকা-গাভৰু, ল'ৰা-ছোৱালী।”^৭

এই বাক্যটো অৰ্থৰ পুনৰুক্তিৰে দোষদুষ্ট। চুটিগল্প ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত গল্পৰচক সদায়ে শব্দ প্ৰয়োগত মিতব্যয়ী হোৱা বাঞ্ছনীয়। কিন্তু লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ পৰিসৰ কেতিয়াবা অপ্ৰাসঙ্গিকভাৱে দীঘলীয়া হোৱা দেখা যায়। কোনো বিষয়ৰ উপস্থাপন কৰিবৰ সময়ত গল্পকাৰে অনাহকত শব্দ প্ৰয়োগ কৰি গদ্যৰ স্বাভাৱিক গতিবেগক লেহেমীয়া কৰা যেন বোধ হয়। ইয়াৰ ফলত বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ সন্মোহনী শক্তি লোপ পোৱা পৰিলক্ষিত হয়। এই ক্ষেত্ৰত ‘অসম নাট্যম’, ‘চিকাৰী’, ‘সেই দিন আৰু নাই’ আদি গল্পৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে দুই এক দোষ-ত্ৰুটিৰ বাহিৰে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ

৫। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বিহুৰ সন্তোষণ’, মালা, পৃ. ৪

৬। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ৫

৭। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘পূজাৰ কাপোৰ’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ১৯৪

শব্দ ভাণ্ডাৰ চহকী তথা অৰ্থঘনত্বৰে মহিয়ান। সহজ সৰল প্ৰকাশভঙ্গীৰে শব্দবোৰৰ প্ৰয়োগ যথোপযুক্ত আৰু শিল্প চেতনাৰে সমৃদ্ধ। গল্পত ব্যৱহৃত শব্দসমূহে গল্পকাৰৰ অভিজ্ঞতাৰ বিভিন্নতাক প্ৰতিফলিত কৰে।

বাক্য গঠন :

“বাক্য ভাষাৰ বৃহত্তম স্বয়ংসম্পূৰ্ণ একক।”^৮ এই স্বয়ংসম্পূৰ্ণতা পাবলৈ বক্তব্য স্পষ্ট আৰু ক্ৰিয়াশীল হোৱাটো বাঞ্ছনীয়; অন্যথা বাক্যৰ গঠন দুৰ্বল হৈ লিখকৰ বক্তব্যৰ ক্ৰিয়াশীলতা হ্রাস পোৱাৰ লগতে কাব্যৰসৰ আনন্দ বাধাপ্ৰাপ্ত হয়। দৰাচলতে উপযুক্ত বাক্যগঠনৰ জৰিয়তেহে বিষয়বস্তুৰ প্ৰকাশ কাৰ্য সাৰ্থক হোৱা সম্ভৱ। বাক্য গঠনৰ সুসংৰক্ষিতা অবিহনে গল্পকাৰৰ অভিপ্ৰেত অৰ্থ প্ৰকাশ বাধাপ্ৰাপ্ত হয় আৰু তাৰ ফলত গল্পৰ সৌন্দৰ্য ব্যাহত হয়। এইখিনিতে মনত ৰাখিবলগীয়া যে বাক্যৰ সাৰ্থকতা বহু পৰিমাণে ইয়াৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ ওপৰতো নিৰ্ভৰশীল। গঠন বুলিলে মূলতঃ খণ্ডিত বা পূৰ্ণ অৰ্থৰ পদসমষ্টিক বুজায়। পৰিবেশ-পৰিস্থিতি তথা ভাৱৰ প্ৰবাহ অনুযায়ী বাক্য চুটি অথবা দীঘল হ’বলৈ বাধ্য। এই চুটি-দীঘল বাক্যবোৰে জ্ঞান, বোধ আৰু চিন্তা অনুৰূপে ভিন্ন বৈশিষ্ট্য সম্বলিত হৈ বিষয় আৰু চৰিত্ৰক বহন কৰে। এইখিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত ব্যৱহৃত সকলো প্ৰকাৰৰ বাক্যই গল্পকাৰৰ বুদ্ধি আৰু দক্ষতাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। ইতিমধ্যে পাঠকৰ বোধগম্য কৰা তেওঁৰ ভিন্ন বৈশিষ্ট্য সম্বলিত বাক্যবোৰেই ইয়াৰ প্ৰমাণ। কৃত্ৰিমতাৰ পৰা দূৰত অৱস্থান কৰি গল্পকাৰগৰাকীয়ে সাঁচা আন্তৰিকতাৰে চৰিত্ৰ চিত্ৰণ আৰু কাহিনী ব্যাখ্যা কৰিবৰ যত্নপৰ হৈছে। প্ৰয়োজনত ব্যাকৰণৰ সীমা সূত্ৰক অৱজ্ঞা কৰি হ’লেও ভাৱৰ স্বচ্ছন্দতা অনুযায়ী বাক্য ৰচনাৰে তেওঁ পাঠকৰ হৃদয়বৃত্তক আলোড়িত কৰিব পাৰিছে। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত বাক্য বুলিলে মূলতঃ সৰল, যৌগিক আৰু জটিল বাক্যই প্ৰধান। অৱশ্যে বৰ্ণনাত্মক, বাৰ্তাবাহক, হাস্যৰসাত্মক, প্ৰশ্নবোধক, সংখ্যাবাচক, গীতিধৰ্মী, কাব্যময়, নাটকীয়, ব্যঙ্গাত্মক, জ্ঞানজ্ঞাপক, ভাৱবোধক, চিন্তামূলক, যুক্তিনিষ্ঠ, অনুজ্ঞা অথবা উপদেশমূলক আদি বাক্য সন্নিৱেশেৰে তেওঁৰ গদ্য বৈচিত্ৰপূৰ্ণ হোৱা দেখা গৈছে। তলত কেইটামান উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

৮। বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, ‘চুটিগল্পৰ ভাষা’, অসমীয়া চুটিগল্প ঐতিহ্য আৰু বিৱৰ্তন, সম্পা., অপূৰ্ব বৰা, পৃ. ৭০৮

চুটি বাক্য :

(ক) অনন্ত -- নিজৰ জীয়েকহেনে দেখে। মিনিষ্টাৰেই হে লাগি লাগি মোৰ এই বিয়াখন পাতিলে। মোৰ আন এঠাইত হে বিয়া ঠিক হৈছিল। কিন্তু মিনিষ্টাৰে ধৰিলত মই তেওঁৰ কথা পেলাব নোৱাৰিলোঁ। তেওঁৰ লগত তো মোৰ এতিয়াৰ চিনাকি নহয়। মোক তেওঁ নিজৰ ভায়েকহেনে দেখে।^১

দীঘল বাক্য :

“নবীনে মুচী এটা মাতি আনি তাৰ জোতায়োৰৰ ক্ষয় যোৱা গোৰোহা দুটা কাটি ওখকৈ দিবলৈ কৈ বাৰাণ্ডাতে মুচা এটাত বহি ব্লেন্ড এখন লৈ নখ কাটি আছে, এনেতে মহিমাময়ী আহি কলে, “তুমি নখকাত বাইদেউৰ ছাগে বৰ অসুবিধা হৈছে।”^{১০}

তদ্ভৱ শব্দ সন্নিবিষ্ট বাক্য :

“জোনালী শইকীয়াৰ কথাতকৈও বা তাইতকৈও বামুণৰ কাৰণে টকাৰ মূল্য বেছি। তাই যিমান দিয়ে মই তাৰ দুগুণ, তিনি গুণ, চাৰি গুণ, পাঁচ গুণ দিম। চাওঁচোন বামুণ কিমান পানীৰ মাছ।”^{১১}

তৎসম শব্দ সন্নিবিষ্ট বাক্য :

(ক) ‘ঈশ্বৰে তেওঁৰ আত্মাৰ সদগতি কৰক...’^{১২}

(খ) “..... বঙালী ছোৱালী এজনীক জোকোৱা তেওঁৰ প্ৰায় নিত্য কৰ্ম হৈ পৰিছিল।”^{১৩}

-
- ৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ওফাইদাং’, ওফাইদাং, পৃ. ১৪
১০। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘মহিমাময়ী’, উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৬১
১১। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘লখিমী’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ১৩০
১২। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ডাক্তৰ’, মৰমৰ মাধুৰী, পৃ. ১৪৪
১৩। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ১৪২

ইংৰাজী শব্দ সংযুক্ত বাক্য :

- (ক) “চাহাবে মোৰ হাত জোকাৰি ক’লে, “তুমি মোৰ ভাগিন নেফিউ। খুব ভাল পাইছোঁ তুমি আমাৰ ইয়ালৈ আহিছা। বহা ইয়ং মেন, ভালকৈ বহা। মেক ইয়ৰ কমফৰ্টেবল।”^{১৪}
- (খ) “কিন্তু যেতিয়া চাহাবেও কলে, দিলে লব লাগে, “ইউ মাষ্ট নট ডিচপ্লিজ হাৰ,” তেতিয়া মই আৰু নলৈ নোৱাৰিলোঁ।”^{১৫}

হিন্দী শব্দ সংযোগী বাক্য :

যিদিনা তেওঁ খাটাংকৈ কয় বন্ধা বেয়া হৈছে বুলি সেইদিনা সি মাত লগায়, “কেনেকৈ বেয়া হ’ব হজুৰ, ইমান মেহনৎকৈ মই ৰাখিছোঁ?”^{১৬}

সংস্কৃত অংশ সন্নিবিষ্ট বাক্য :

- (ক) “পিন্ধিম এতিয়াৰ পৰা পাইজামা, ছেৰানী আৰু কুৰ্তাকে। “মহাজনো যেন গতঃ সে পস্থা।”^{১৭}
- (খ) “কিৰণ তালৈ নেযায়- “স্বাণেন অৰ্দ্ধভোজনং” হয় বুলি।”^{১৮}

বৰ্ণনাত্মক বাক্য :

“দুৰ্গা পূজাৰ সমাৰোহ। আলিবাটত মানুহৰ সোঁত আন দিনাতকৈ আজি বেছি। পূজাৰ কাপোৰ পিন্ধি জুমে জুমে সৰু ল’ৰা-ছোৱালী। হাতত সিহঁতৰ নানা ৰঙ, নানা গড়ৰ বেলুন, মুখত সিহঁতৰ আনন্দৰ কিৰিলি। ডাঙৰবিলাকৰ মনতো আনন্দৰ ভাৱ। দেশ জুৰি অভাৱ-অনাতন। তথাপিও পূজা আহিলে অতি দুখীয়ায়ো নিৰ্মম দুখৰ মাজতে প্ৰাণত কিবা এটি প্ৰাণ জুৰুৱা শিহৰণ

১৪। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ৰূপহী মেম’, আনন্দে নথৰে হিয়া, পৃ. ৪১
১৫। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ৪২
১৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘নতুন সুৰ’, ওফাইদাং, পৃ. ৩৩
১৭। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ২৪
১৮। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ৪১

অনুভব কৰে। বছৰেকৰ এই দুৰ্গা পূজা যে বছৰেকৰ আনন্দ উৎসৱ।”^{১৯}

বাৰ্তাবাহক বাক্য :

“দীঘলকৈ এটা হুমুনিয়াহ পেলাই ৰূপহী মেমে উত্তৰ কৰিলে, “তাকো নেজান নে? মোৰ যে জাত নাই, মই যে হিন্দু নোহোৱা হ'লো। মই চাহাবলৈ গলোঁ আৰু তাৰ লগে লগে তহঁতৰ ধৰ্মটো মোৰ গাৰ পৰা সুলকি পৰি চৰ্চময় হৈ গ'ল। হিন্দু ধৰ্মটো ইমান ঠুনুকা নে মোৰ বোপাই?”^{২০}

কাব্যময় বা গীতিধৰ্মী বাক্য :

(ক) “ঘাঁহনিখনৰ একাষে এযাৰী গোলাপ ফুলৰ গছ। আলফুলকৈ সাৱটি ধৰি বেলিটোৱে যেন ফুল কেইপাহিক কৈছে- “মই এতিয়া যাওঁগৈ।”^{২১}

(খ) “মোৰ যে পৰাণ হল বিয়াকুল ফাগুণৰ বা লাগি, যৌৱন উঠিছে জাগি।”^{২২}

(গ) “সন্তোষীয়া সৰল চহাৰ নিজা-নিজা প্ৰাণৰ পথাৰ” আকৌ সোণোৱালী হৈ উঠিল।^{২৩}

নাটকীয় বাক্য :

“উঠক মতৰতে উকীল বাবু আপোনাৰ লগত জৰুৰী কথা আছে।

কি জৰুৰী কথা?

আপুনি উকীল মানুহ, বুজা নাই নে? আপুনি আছেহি

আমাৰ মিনিষ্টাৰৰ ঘৰতে। তেওঁ আপোনাৰ আপোন মানুহ। মই সকলো খবৰ লৈছোঁ।

কি খবৰ লৈছে?

আপোনাৰ পৰিবাৰক বোলে মিনিষ্টাৰে বৰ মৰম কৰে।

নিজৰ জীয়েক হেন দেখে”^{২৪}

১৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘লখিমী’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ১১৩

২০। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ৰূপহী মেম’, উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৪৮

২১। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘প্ৰাইভেট চেক্ৰেটাৰী’, ওফাইদাং, পৃ. ১৯

২২। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ওফাইদাং’, উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৬

২৩। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘মেধি’, মৰমৰ মাধুৰী, পৃ. ৮৫

২৪। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ওফাইদাং’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৩-১৪

উপদেশমূলক বাক্য :

“... ভদ্ৰেশ্বৰে কমলেশ্বৰক মাতি আনি তাৰ মূৰত হাত ফুৰাই ক’লে, “পঢ়িব খুজিছ যেতিয়া পঢ়গৈ বাৰু ডাক্তৰীকে। ডিব্ৰুগড় আচহুৱা ঠাই। ঠিকমতে থাকিব, ফুৰিবলৈ গ’লে ইয়াৰ দৰে দেৰি নকৰিব। গধূলিতে হোষ্টেলত সোমাবিহি আৰু শৰীৰৰ যতন লবি।”^{২৫}

হাস্য বসায়ক বাক্য :

“সেই ৰাতি তৰবৰীয়েও কণী এটা খাবলৈ পালে। ই যে মহিমাময়ীৰ গৃহস্থালিৰ ইতিহাসত সোণোৱালী আখৰেৰে লিখি থবলগীয়া কথা। এৰেহা বা কৰ কৰা ভাতকে তাই সদায় খায়। কাচিৎ কোনো দিনা সাজেঁ ভাত খাবলৈ পালে তাইৰ কাৰণে সেই দিনটো পৰ্ব দিন যেন হয়। তাই ভাবে সেইদিনানো শুই উঠি তাই কাৰ মুখ দেখিছিল।”^{২৬}

প্ৰশ্নবোধক বাক্য :

অপূৰ্ব চন্দ্ৰই কলে, “তই অনন্ত লালৰ ল’ৰা? কেতিয়া আহিলি ইয়ালৈ তই? কিমান দিন ইয়াত আছহি? মোৰ ওচৰলৈ অহা নাই কিয়?”^{২৭}

সংখ্যা সন্নিবিষ্ট বাক্য :

“তেওঁ নিজে ১০ টকা চহী কৰিলে, আনবিলাকেও ৫ টকা ৩ টকা যি যেনেকৈ পাৰে দিবলৈ ওলাল। মুঠতে ৫৪ টকা চহী হ’ল। বৰকেৰেণীয়ে ঠিক কৰিলে যে তেওঁ দিব খোজা ১০ টকা নিদি ৬ টকাকে দিব, আৰু তাকে কৰিলে ৫০ টকা ৰবগৈ।”^{২৮}

২৫। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘পেঞ্চনধাৰী’, আশাত উৎফুল্ল প্ৰাণ, পৃ. ৮৬

২৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘মহিমাময়ী’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৬১

২৭। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘আনন্দে নধৰে হিয়া’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ৯

২৮। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘টাইপিস্টৰ জীৱন’, ওফাইদাং, পৃ. ৭৭

ভাৰবোধক বাক্য :

“সকলো মানুহে সকলো সময়তে সকলো কাম লাভৰ আশাত নকৰে। আপুনি হয়তো সকলো কথাকে লাভৰ ফালৰ পৰা চায়, আনে তেনেকৈ নেচাবও পাৰে।’ আনন্দ পায় দেখি আৰু আনন্দ পাব বুলিও মানুহে অনেক কাম কৰে।”^{২৯}

জ্ঞানভ্ৰাপক বাক্য :

“... মেনেজাৰে কলে, “আমি সকলোৱেই সেই একে পথৰে পথিক, সকলোৱেই একে ঠাইলৈকে যামগৈ, দুদিন অগা-পিছা মাথোন। আমাৰ দেশত উঠি অহা ডেকাসকলে তেওঁৰ পৰা শিকিবলগীয়া বহুত কথাই আছে। কি পৰিতাপৰ কথা আমাৰ দেশৰ ডেকাসকলে আজি পাহৰিছে যে এই সংসাৰত ধন-সোণ মিছা, কামেই হে সঁচা। কাৰ্লাইলে কোৱা নাছিলনে কৰ্মই ধৰ্ম বুলি।”^{৩০}

যুক্তিবাদী বাক্য :

“অনাথ আশ্রমত দিব লাগিছে কিয়? এইবুলি কৈয়েই বৰকৎ আলিয়ে অলপ ৰৈ আকৌ কলে, “অৱশ্যে এবছৰমান অনাথ আশ্রমত নাৰাখিলেও উপায় নাই। কিন্তু এবছৰ যি এবছৰ। তাৰ পিছত লৈ যাম। তহঁতে নিনিৰ বুজিছোঁ, ময়ে লৈ যাম, তুলি তালি লমগৈ। হিন্দুৱেই হওক বা মুছলমানেই হক আৰু এটা অসমীয়া বাঢ়িব। সিও জানো কম লাভ?”^{৩১}

চিন্তামূলক বাক্য :

“বিবেকানন্দক বিয়া কৰাব খুজিছোঁ বিবেকানন্দ ভাল পাওঁ দেখি। বিবেকানন্দক বিয়া কৰাই সুখ পাম বুলি, শান্তি পাম বুলি—মনৰ সুখ আৰু মনৰ শান্তি। ধন দৌলত নেলাগে বুলি মই কোৱা নাই, কিন্তু অকল ধন দৌলতেই সুখ-শান্তি

২৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ৰূপহী মেম’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৫৩

৩০। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘টাইপিস্টৰ জীৱন’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৭৯

৩১। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘নতুন জীৱন’, মৰমৰ মাধুৰী, পৃ. ৩১

দিব নোৱাৰে। বিবেকানন্দৰ বাহিৰে আনক বিয়া কৰালে মই হয়তো ধন দৌলত
পাম, কিন্তু সুখ-শান্তি নেপাম।”^{৩২}

সম্বোধনসূচক বাক্য :

“আপোনালোকে হয়তো নেজানে যে মই এসময়ত সঙ্গীতৰো চৰ্চা কৰিছিলো,
যি সময়ত আপোনালোকৰ বহুত ওপজাই নাই আৰু যি সময়ত গান গোৱাটো
আছিল দোষ।”^{৩৩}

ব্যঙ্গাত্মক বাক্য :

“কুমুদেশ্বৰৰ মৃত্যুৰ সংবাদ ‘অসম দৰ্পণ’ ত ফটোৰ সৈতে আকৰ্ষণীয়কৈ
উলিয়াবলৈ কমল নাথ আৰু মৃতদেহৰ সৎকাৰ দেখনিয়াৰকৈ কৰিবলৈ গোবিন্দ
প্ৰসাদ সপ্তম হৈ ব’ল। এতিয়া সি অনুগ্ৰহ কৰি মৰিলেই হয়।”^{৩৪}

এইদৰে দেখা যায় যে উল্লিখিত সকলো বাক্যৰ জৰিয়তে বিষয়ৰ স্পষ্টতা অক্ষুণ্ণ ৰাখিবলৈ
গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গল্পত বিভিন্ন বাক্যৰ সংযোজন ঘটাইছে। সংস্কৃত, ইংৰাজী, বঙলা আৰু
হিন্দী শব্দ বা শব্দাংশ সন্নিবিষ্ট বাক্য গঠনৰ উদ্দেশ্যও সেই একেটাই। লক্ষ্মীনাথ ফুকন মূলতঃ
মানুহৰ চৰিত্ৰৰ চিত্ৰকাৰ (যথাস্থানত এই বিষয়ৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে)। গতিকে ভিন্ন
প্ৰকৃতিৰ চৰিত্ৰসমূহৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যবলী মনোগ্ৰাহী কৰিবলৈ ঠাই বিশেষে কৰা ভিন্নধৰ্মী বাক্যৰ
সংযোজন নিশ্চিতভাৱে গল্পকাৰৰ কৃতিত্বৰ পৰিচায়ক। আনহাতে এনে বৈচিত্ৰ বাক্যৰে সমৃদ্ধ হৈ
তেওঁৰ গল্পই অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰকাশ মাধুৰ্যকে সবল কৰিছে। বাস্তৱ জীৱনৰ প্ৰতিনিধি চৰিত্ৰসমূহৰ
আবেগ অনুভূতি, আকাংক্ষা আদি উদঙাই দি এই বাক্যসমূহে দৰাচলতে গল্পকাৰৰ ভাৱাৱেগকহে
পোহৰাই তুলিছে। উল্লেখ্য যে গল্পত ব্যৱহৃত বাক্যৰ জৰিয়তে লক্ষ্মীনাথ ফুকনে বিষয়বস্তুৰ
গ্ৰহণযোগ্যতা অক্ষুণ্ণ ৰাখিব পাৰিছে। কথনশৈলীক একঘেয়ামিতাৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ বৈচিত্ৰপূৰ্ণ
বাক্যৰ সমাবেশে গল্পৰ কাহিনী প্ৰবাহক যথোপযুক্ত কৰি তুলিছে বুলি ক’ব পৰা যায়।

৩২। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘এই ছোৱালীবোৰ’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৯১

৩৩। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘সঙ্গীত সন্মিলন’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ৭৭

৩৪। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘শেষ আশ্ৰয়’, পৃ. ১৬১

৫.৩ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পত ব্যৱহৃত খণ্ডবাক্য, যোজনা আৰু পটন্তৰ

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ বিষয়বস্তুৰে মূলতঃ জন-জীৱনক সামৰি লয়। খাটি খোৱাজনৰ পৰা আৰম্ভ কৰি নিম্ন মধ্যবিত্ত আৰু কিছুখিনি বুৰ্জোৱা ব্যৱসায়ীলৈকে অসমীয়া সমাজৰ প্ৰায় সৰ্বস্তৰৰ জীৱন শৈলীকে তেওঁৰ গল্পই মূৰ্ত কৰি তোলা দেখা যায়। সেয়েহে বিষয়ৰ প্ৰয়োজনতে তেওঁৰ গল্পত খণ্ডবাক্য আৰু যোজনা-পটন্তৰৰ প্ৰয়োগ অনিবাৰ্যভাৱে পৰিলক্ষিত হয়। দৰাচলতে “যোজনাবিলাকে জনসাধাৰণৰ ব্যাপক আৰু গভীৰ অভিজ্ঞতা”^{৩৫} ক প্ৰতিফলিত কৰে। এইবোৰ হ’ল চুটি-চুটি বাক্যত ৰচিত সাৰগৰ্ভ অৰ্থৰ সুন্দৰ সমাহৰণ। বক্তাৰ কথনভঙ্গীৰ চমৎকাৰিত্ব, বুদ্ধিদীপ্ততা আৰু সাৱলীলতাৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰিব পৰা গুণেৰে এই যোজনা-পটন্তৰবোৰ সমৃদ্ধ। উল্লেখ্য যে যোজনা-পটন্তৰ আৰু খণ্ডবাক্যৰ প্ৰয়োগে ভাষাৰ প্ৰকাশ মাধুৰ্য বঢ়াই বক্তব্যক চিত্ৰকৰ্ষক কৰি তুলিব পাৰে। অৱশ্যে খণ্ডবাক্য বা যোজনা-পটন্তৰবোৰৰ বাচ্যৰ্থ সদায়ে ইয়াত এলাগি হয়। অৰ্থাৎ সংশ্লিষ্ট শব্দ বা শব্দাংশৰ স্বাভাৱিক অৰ্থৰ বিপৰীতে কোনো বিশেষ বিস্তৃত অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পৰাতহে এইবোৰৰ সাৰ্থকতা। ভাষাৰ গাভীৰ্য, সৌষ্ঠৱ আৰু উৎকৰ্ষতা বৃদ্ধিৰ ক্ষেত্ৰত খণ্ডবাক্য আৰু যোজনা-পটন্তৰৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য। গল্পকাৰ লক্ষ্মীনাথ ফুকনে এই দিশটো হৃদয়ঙ্গম কৰিয়ে বোধহয় বিষয় ব্যাখ্যা তথা চৰিত্ৰৰ সঠিক চিত্ৰণত উক্ত খণ্ডবাক্য আৰু প্ৰবচন, পটন্তৰ বা যোজনাৰ ব্যৱহাৰ সুনিশ্চিত কৰিছে। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত ব্যৱহৃত কিছুসংখ্যক খণ্ডবাক্য তলত দিয়া ধৰণৰ-

দেশত জুই লগা, তেলে-লোণে, গাধা খাটনি দিয়া, পাখি গজা, মহঙা বজাৰ, আম সৰাব পৰা, দেহে কেহে খটা, কঁপালৰ বল, হৰ গৌৰী বসতি হ, নদন বদন হ, সোঁ হাত বাওঁ হাত, চকু চৰহা, ধোঁৱা খুলীয়া, বোন্দাপৰ দি, জয়জয় ময়ময় হ, মুখ শুকাল, সাক্ষী গোপাল, নপতা ফুকন হৈ বহা, আলাই আথানি হ, কোব চৰা, সেপ গিলা, হাত বাউলি দি, মন খোলা, হাত দীঘল, নামজ্বলা, চৌ ঠেঙীয়া কৰা, হলি গলি কৰা, হেঙাৰ তৰা, ভু ৰখা, তৰা-নৰা চিঙি, থৌকি বাৰ্থৌ কৰা, আতৌ পুতৌ কৈ দিয়া, আলেঙে-আলেঙে থাক, হোঁহকা পিছলা, পেটে কঁকালে লাগ, মুখ চোকা, বুকুত কুঠাৰ মাৰা, সোপাসোপ হোৱা আদি।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ বাক্যক যোজনা-পটন্তৰৰ প্ৰয়োগেও সমৃদ্ধ কৰিছে। বৰ্ণনীয় বিষয়

৩৫। হৰিনাথ শৰ্মাদলৈ, অসমীয়া সাহিত্যৰ পূৰ্ণ ইতিহাস, পৃ. ৬৭

বা পৰিস্থিতিক সাৰলীল কৰিবৰ বাবে তেওঁ সচেতনভাৱে চুটি গল্পসমূহত যোজনাৰ প্ৰয়োগ কৰা যেন বোধ হয়। তলত কেইটামান যোজনা আৰু পটভূমিৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল। যেনে-

- (ক) “বাবলৈ নকলেও সি চাৰি চাপৰ বায়, বাবলৈ কলে যে লেখ জোখেই নাই।”^{৩৬}
- (খ) “শেনটো হৈ আহি ফেঁচটো হৈ যোৱা”।^{৩৭}
- (গ) “জীয়াই থাকোঁতে অনাহাৰ, মৰিলে ফুলৰ হাৰ”।^{৩৮}
- (ঘ) “পৰৰ পালে জ্বৰৰ গাৰে খায়।”^{৩৯}
- (ঙ) “ফাট দিয়া বসুমতী পাতাললৈ যাওঁ।”^{৪০}
- (চ) “চুকতে থাকি বুকুতে কামোৰা।”^{৪১}
- (ছ) “যাঁচি দিলে নাই সুবৰ্ণৰো দৰ।”^{৪২}
- (জ) “অভাৱত মানুহৰ স্বভাৱ নষ্ট হয়।”^{৪৩}
- (ঝ) “গছত তুলি গুৰিত কাটি দিয়া।”^{৪৪}
- (ঞ) “হাড়ক মাটি তেজক পানী কৰা।”^{৪৫}
- (ট) “হুঁচৰি এ হাওঁ দুঘৰৰ মাজতে গাঁও।”^{৪৬}
- (ঠ) “কৃষ্ণইৰ মূৰৰে বকুল ফুল এপাহি নিয়ৰ পাই মুকলি হ'ল ঐ গোবিন্দাই বাম।”^{৪৭}
- (ড) “বাৰীতে বগৰী ৰূলে— এ, আমাৰে মইনাকণ শুলে— এ।”^{৪৮}

এনেদৰে নানা খণ্ডবাক্য আৰু যোজনা-পটভূমিৰ প্ৰয়োগেৰে লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গদ্যক সৰল তথা আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। মন কৰিবলগীয়া যে সমসাময়িক আন গল্পকাৰৰ ভিৰৰ মাজত

-
- ৩৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ওফাইদাং’, ওফাইদাং, পৃ. ৫
- ৩৭। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘নতুন সুৰ’, পৃ. ৪২
- ৩৮। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘টাইপিস্টৰ জীৱন’, পৃ. ৭৮
- ৩৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বিৰাট শূন্য’, আশাত উৎফুল্ল প্ৰাণ, পৃ. ১২৫
- ৪০। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বাঁহীৰ সুৰ’, মৰমৰ মাধুৰী, পৃ. ১২৩
- ৪১। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ১২৪
- ৪২। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘আনন্দে নধৰে হিয়া’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ১৫
- ৪৩। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘ৰূপহী মেম’, পৃ. ৬৪
- ৪৪। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘সঙ্গীত সন্মিলন’ পৃ. ৮৩
- ৪৫। উল্লিখিত গল্প, পৃ. ৯০
- ৪৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘অশোকাস্তমীৰ স্নান’, আশাত উৎফুল্ল প্ৰাণ, পৃ. ১৫৬
- ৪৭। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘বিহুৰ পিঠা’, পৃ. ৪৭
- ৪৮। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বিহু সন্মিলন’, ওফাইদাং, পৃ. ৯২

লক্ষ্মীনাথ ফুকনে উক্ত খণ্ডবাক্য আৰু যোজনাবোৰৰ বাবেই এক নিজস্ব আসন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। আনহাতে এই শব্দ-শব্দাংশ বা বাক্য-বাক্যাংশই গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা বহন কৰি গল্পকাৰৰ অভিপ্ৰায়ক গল্পত মনোজ্ঞ কৰি তোলাত সহায় কৰিছে। এয়া গল্পৰচক হিচাপে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ভাষিক আৰু সাহিত্যিক দায়বদ্ধতা হিচাপে বিবেচিত হৈছে।

৫.৪ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ অনুচ্ছেদ, লয়, কূটচিহ্ন

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ ৰচনাসৈলীৰ আলোচনাকালত অনুচ্ছেদ, লয় আৰু কূটচিহ্নৰ বিশ্লেষণ গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। গদ্য সাহিত্যৰ সকলো প্ৰকাৰৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণে অনুচ্ছেদ, লয় আৰু কূটচিহ্নৰ প্ৰয়োগত গল্পৰচকৰ পাৰদৰ্শিতাক অনুসন্ধান কৰে।

“কেইটামান বাক্যৰ সমষ্টিগত ৰূপটোৱেই হ’ল অনুচ্ছেদ। একোটা অনুচ্ছেদত একোটা ভাৱ থাকে আৰু সি স্বয়ংসম্পূৰ্ণ হোৱা বাঞ্ছনীয়।”^{৪৯} ভাল গদ্যৰ বাবে অনুচ্ছেদৰ প্ৰাসংগিকতা কোনোৱে উলাই নকৰে। এইখিনিতে মাৰ্জ’ৰী ব’ল্টনৰ মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য –

“প্ৰতিটো অনুচ্ছেদে এটা বিষয়ৰ এটা দিশৰ আলোচনা কৰে আৰু যুক্তিযুক্ত ভাবে অইন এটা অনুচ্ছেদলৈ তাক আগবঢ়াই দিয়ে। যুক্তিৰ ফালৰ পৰা এয়াই অনুচ্ছেদ লিখাৰ কৌশল। সাধাৰণতে প্ৰতিটো অনুচ্ছেদত এনেকুৱা এটা বাক্য থাকে যিটোৱে উক্ত অনুচ্ছেদৰ মূলভাৱটো বহন কৰে।”^{৫০}

ইয়াৰ উপৰিও আনকেইটামান কথা হ’ল যে এটা অনুচ্ছেদে বহন কৰা ভাৱ প্ৰবাহৰ সোঁত স্বাভাৱিকভাৱে পৰৱৰ্তী অনুচ্ছেদলৈ বাগৰি অহা হ’ব লাগে। দ্বিতীয়তে, প্ৰথম অনুচ্ছেদৰ শেষ আৰু দ্বিতীয় অনুচ্ছেদৰ প্ৰথম বাক্যৰ ভাৱ প্ৰবাহৰ মাজত সংগতি থাকিব লাগে। এই ক্ষেত্ৰত প্ৰসঙ্গভেদে অনুচ্ছেদ ভিন্ন দৈৰ্ঘ্যসম্পন্ন হ’ব পাৰে। অৱশ্যে আকাৰগত একঘেয়ামীৰ পৰা ৰচনাক মুক্ত কৰিবৰ বাবে অনুচ্ছেদৰ ভিন্নতাৰ প্ৰয়োজনো আছে। উল্লেখ্য যে অতি চুটি বা অতি দীঘল অনুচ্ছেদ পৰিহাৰ কৰি বিষয়গত ভাৱৰ বিকাশমান অনুচ্ছেদ ৰচনাৰ প্ৰতিহে গদ্যকাৰসকল আগ্ৰহী

৪৯। উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী, ভাষা আৰু সাহিত্য, পৃ. ২৭৩

৫০। "Each paragraph treats of one aspect of the topic and each leads on to the next reasonably ; this is the whole art of paragraphing from the point of view of logic ; It is usually possible to find one sentence in each paragraph, called, in most books on grammar, the key sentence which sums up the gist of the paragraph. Marjorie Boulton, The Anatomy of prose, P. 42

হোৱা বাঞ্ছনীয়। অনুচ্ছেদ ৰচনাৰ এনে নীতি নিৰ্দেশনাৰ কথা মনত ৰাখি বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ অনুচ্ছেদবোৰ ভিন্ন দৈৰ্ঘ্যযুক্ত আৰু যথোপযুক্ত।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনে গল্পৰ অনুচ্ছেদবোৰক সদায় ক্ৰমিক সংখ্যাৰে শ্ৰেণীভুক্ত কৰা দেখা গৈছে। কেতিয়াবা এটা ক্ৰমিক সংখ্যাৰে ভালেকেইটা অনুচ্ছেদক সামৰি লোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। প্ৰায়ে চুটি চুটি অনুচ্ছেদৰ ব্যৱহাৰ কৰিলেও দুই এটা দীঘল অনুচ্ছেদৰ ব্যৱহাৰো পৰিলক্ষিত হৈছে। অনুচ্ছেদৰ নিয়ম অনুসৰি প্ৰথমতে লিখা কোনো বিশেষ বাক্যৰ ভাৱাৰ্থৰ সহায়ক হোৱাকৈ পৰৱৰ্তী আন বাক্যবোৰক গল্পৰচকে অনুচ্ছেদত সামৰি লৈছে। যেনে-

“ললিতে ৰতনমল বাবুৰ বিষয়ে অনেক খবৰ দিলে। তেওঁ হিন্দু মহাসভাৰ সভ্য আছিল। হিন্দু সভাৰ প্ৰতি টান আছে যদিও, এতিয়া তেওঁ পূৰ্বা কংগ্ৰেছী। মাৰোৱাৰী পাণ্ডুৰি নেমাৰি তেওঁ এতিয়া গান্ধী টুপী পিন্ধে। ঘৰত ফিৰ্ফিৰীয়া মিহি চুৰিয়া পিন্ধিলেও বাহিৰত তেওঁৰ সাজ খদ্ৰৰ চুৰিয়া আৰু খদ্ৰৰ পাঞ্জাৰী। তাৰ ওপৰত সময়ে-সময়ে জৱাহৰ কোটো থাকে। তেওঁ মানুহজন আদহীয়া, আৰু গণেশক পূজা কৰি কৰি তেওঁৰ পেটটোও হৈছে গণেশৰ দৰেই। তেওঁৰ বিয়া কৰোৱা ঘৈণীয়েক ঢুকাল, কিন্তু বিয়া নকৰোৱা ঘৈণীয়েক তেওঁৰ কলিকতাত দুৰ্ঠাইত দুজনী আছে। তেওঁ চাহাবী ধৰণ-কৰণ অলপো ভাল নেপায়।”^{৫১}

ইয়াৰে তলত আঁচ দিয়া অংশ হ'ল অনুচ্ছেদটোৰ মূল বাক্য। আন বাক্যসমূহে প্ৰথম বাক্যই বহন কৰা বাৰ্তাটোকে প্ৰমাণ কৰিছে। আপেক্ষিকভাৱে দীঘল অনুচ্ছেদৰ পিছত কেতিয়াবা এক শাৰীযুক্ত চুটি অনুচ্ছেদো লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পত পোৱা গৈছে। অৰ্থগত দিশটো অনুধাৰন কৰিলে এনে চুটি অনুচ্ছেদক পূৰ্বৱৰ্তী অনুচ্ছেদৰ অনিবাৰ্য অংশ যেনহে লাগে। কিন্তু মন কৰিলে দেখা যায় যে প্ৰথম অনুচ্ছেদত উপস্থাপিত বিষয় বিস্তাৰৰ প্ৰয়োজনতে গল্পত দ্বিতীয় চুটি অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োগ ঘটোৱা হৈছে। এইখিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে অনুচ্ছেদ ৰচনাৰ ওপৰত ৰচকৰ সাৰ্থকতা বহু নিৰ্ভৰশীল; কিন্তু লক্ষ্মীনাথ ফুকনে অনুচ্ছেদ ৰচনাৰ সময়ত ধৰা বন্ধা নিয়মৰ ওপৰত অনৱৰততে দৃষ্টি দিয়া নাই যেন লাগে। কিয়নো তেওঁ হ'ল মানুহৰ চৰিত্ৰৰ ৰূপকাৰ। গতিকে নিৰ্দিষ্ট কোনো চৰিত্ৰ প্ৰসঙ্গত তেওঁ ক'ব খোজা কথাবোৰ সদায়ে চৰিত্ৰৰ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য

৫১। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, 'নতুন সুৰ', পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৪৯

প্ৰকাশক ওচৰ অথবা দূৰ সম্পৰ্কযুক্ত একোটা স্বয়ংসম্পূৰ্ণ প্ৰসঙ্গ মাত্ৰ। তথাপি কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰৰ স্থিতি স্পষ্টীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত গল্পকাৰৰ যি প্ৰয়াস, তাক অনুধাৱন কৰিব পাৰিলে গল্পত উপস্থাপিত সকলো অনুচ্ছেদৰ এটি অন্তৰ্গত সম্পৰ্ক বিচাৰি পোৱা সম্ভৱ হৈ পৰে।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ অনুচ্ছেদসমূহ গল্পবস্তুৰ ক্ৰমাগত উত্থানৰ সহায়ক। চুটি অথবা দীঘল সকলো অনুচ্ছেদেই গল্পকাৰৰ চিন্তা আৰু আদৰ্শক উন্মোচিত কৰি ৰখাৰ বাবে সামৰ্থবান। আনকি সংলাপপ্ৰধান অনুচ্ছেদবোৰৰ ক্ষেত্ৰতো এই কথা সঁচা। গতিকে ক'ব লাগিব যে উপৰিউক্ত বৈশিষ্ট্যবৰ্ণী হ'ল লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ অনুচ্ছেদ ৰচনাৰ স্বকীয়ত্ব আৰু এই স্বকীয়ত্ব অক্ষুণ্ণ ৰাখিব পৰাতে তেওঁৰ গল্পৰ শৈলীগত পাৰদৰ্শিতা।

লয় :

সাৰ্থক গদ্যৰ বাবে লয় হ'ল এক প্ৰয়োজনীয় উপকৰণ। সহজ ভাষাত লয় এক বিৰাম প্ৰধান সুন্দৰ শব্দৰ বিন্যাস, যি হয় ভাৱোপযোগী আৰু শ্ৰুতিমধুৰ। কোনো ৰচনা বা কথা-বতৰাৰ সাৱলীলতাৰ মাজেৰেহে লয় অনুভূত হয়। অৰ্থাৎ যথাযথ বৰ্ণ আৰু শব্দৰ নিটোল, সু-সংহত আৰু পৰিশীলিত সন্নিৱেশৰ মাজেদিহে গদ্য লয়যুক্ত হোৱাটো সম্ভৱ। গদ্যত লয়ৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰসঙ্গত মাৰ্জ'ৰী ব'ল্টনৰ মতামত এইখিনিতে প্ৰণিধানযোগ্য-

“সাধাৰণ গদ্য আৰু ভাল গদ্যৰ মাজত থকা পাৰ্থক্যবিলাকৰ এটা হ'ল যে

ভাল গদ্যত সাৱলীল ছন্দ স্পন্দন থাকে।”^{৫২}

ভাল গদ্যৰ বাবে গদ্যকাৰে সাৱলীলতা আৰু স্পষ্টতাৰ ওপৰত দৃষ্টি দিবলগীয়া হয়। অন্যথা, বিষয়ৰ শ্ৰুতিমধুৰতা আৰু হৃদয়গ্ৰাহীতা ব্যাহত হোৱাৰ সম্ভাৱনা প্ৰচুৰ। আনহাতে বাক্যবৈচিত্ৰ বাদ দি বিষয়-বক্তব্যৰ লয় উপভোগ কৰা অসম্ভৱ। এই প্ৰসঙ্গত মাৰ্জ'ৰী ব'ল্টনৰ আন এক মত -

“গদ্যৰ ছন্দ স্পন্দন সম্পূৰ্ণৰূপে কৌশল বৈচিত্ৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল।”^{৫৩}

সৰল শুৱলা বাক্যৰে বক্তব্যৰ আকৰ্ষণীয়তা ৰক্ষা কৰিব পৰাটো ভাল সাহিত্যৰ আন এক লক্ষণ। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পশৈলীৰ বিশ্লেষণেৰেও এই কথাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। গল্পৰ বিষয়বস্তু পঢ়ি

৫২। One of the differences between mediocre prose and great prose is that great prose has fine rhythm., পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৪৯

৫৩। The rhythm of prose depends entirely on subtle variations, উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৪৯

যাওঁতে কৰ্ণকুহৰত সোমাই মন পৰশা হ'ব পৰা গুণেৰে তেওঁৰ বাক্য সমৃদ্ধ। বিশেষকৈ ঘৰুৱা শব্দৰ সমাৱেশেৰে তেওঁৰ গল্পৰ কিছুমান বাক্য (বৰ্ণনা আৰু চৰিত্ৰৰ সংলাপ) ক স্বাভাৱিক লয়যুক্ততা প্ৰদান কৰা কথাটো এইখিনিতে মন কৰিবলগীয়া। যেনে --

“ভূৰে মাত লগালে- ল'ৰা-ছোৱালীক জন্ম দিয়া সহজ, মানুহ কৰাহে
টান। মানুহ হ'কেই বা নহ'কেই, ল'ৰা-ছোৱালীক ভালকৈ তুলি-তালি ডাঙৰ
দীঘল কৰিব লাগিব, সিহঁতৰ ভাল যত্ন লব লাগিব, সিহঁতক ঠিক মতে পঢ়াব-
শুনাব লাগিব। নহয়নে বাকু ডাক্তৰ?”^{৫৪}

উল্লিখিত বাক্যকেইটাৰ মাজত এক অনুৰণন ঘনীভূত হয়। লয়যুক্ত হোৱা বাবে বাক্যকেইটাৰ যতি-বিৰতিয়ে বক্তাৰ চিন্তা আৰু অনুভৱক গভীৰভাৱে অৰ্থৰহ কৰি শ্ৰোতা-পাঠকৰ হৃদয়বৃত্তক আলোকিত কৰে। অভিভাৱকৰ সহজাত দায়ৱদ্ধতাৰ উপৰিও বাক্যৰ লয়ে সন্তানৰ প্ৰতি থকা বক্তাৰ চিৰন্তন আবেগকো ঘনীভূত কৰে।

কূটচিহ্ন:

গদ্যৰ বাবে অতি প্ৰয়োজনীয় আন এটি উপকৰণ হ'ল কূটচিহ্ন। কূটচিহ্ন বুলিলে মূলতঃ দাড়ি (।), কমা (,), চেমিকলন (;), প্ৰশ্নবোধক (?), ভাৱবোধক (!) আদি চিহ্নক বুজোৱা হয়। বাক্যৰ যথাযথ অৰ্থ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত কূটচিহ্নৰ ভূমিকা অপৰিসীম। বক্তাৰ অভিপ্ৰেত অৰ্থ পাঠকৰ হৃদয়ঙ্গম কৰিবৰ বাবে কূটচিহ্নৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত গদ্যকাৰ সুনিপুণ হোৱা বাঞ্ছনীয়। অন্তৰস্থ সকলো কথাৰে শব্দৰ মাধ্যমত প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰাৰ অভিজ্ঞতা সৰ্বজনবিদিত। তেনে ক্ষেত্ৰত গদ্যকাৰ বা গল্পকাৰৰ বক্তব্য, চিন্তা বা দৰ্শন আৰু ভাৱ-অনুভূতি আদি বিভিন্ন কূটচিহ্নেৰে পাঠকৰ সন্মুখত দাঙি ধৰিব লগা হয়। কেতিয়াবা দীঘল বাক্যৰ মাজত বিৰামৰ সুবিধা প্ৰদান কৰি মূল বাক্যৰ অৰ্থ অনুধাৱনৰ চেষ্টাও কৰা হয়। এক কথাত “যতি ব্যৱহাৰৰ পৰা লেখকৰ কথা কোৱাৰ ভঙ্গী আৰু পঢ়াৰ অভ্যাসৰ ইঙ্গিত পোৱা যায়।”^{৫৫} তদুপৰি কম শব্দৰ দ্বাৰা বহু ভাৱনাৰ উমান পোৱাৰ বাবে যতি চিহ্নসমূহৰ সহায় লোৱা হয়। আবেগ- উৎকণ্ঠা নিয়ন্ত্ৰণ কৰি বক্তব্যক হৃদয়স্পৰ্শী

৫৪। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ৰূপহী মেম’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ৫২

৫৫। ৰায়হান শ্বাহ, ‘ব্যক্তিত্ব আৰু প্ৰকাশভঙ্গী’, সাহিত্য-সমীক্ষা, সম্পা., মহেশ্বৰ নেওগ আৰু হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা, পৃ. ২১৮

কৰাৰ ক্ষেত্ৰতো কূটচিহ্নৰ প্ৰয়োগ ফলপ্ৰসূ হোৱা দেখা যায়। নিম্ন উল্লিখিত উদাহৰণেৰে এই কথাৰ প্ৰমাণ পাব পাৰি। যেনে-

“...মুচীটোৱে কেতিয়াবা গুণগুণকৈ গানো গায়। ডাঙৰকৈ গান নেগায় সি, আনৰ কাৰণে সি তো গান নেগায়, সি গায় নিজৰ কাৰণে; তাৰ নিজৰ তৃপ্তিৰ কাৰণে। কিন্তু কি গান গায় সি? তাহানিখনৰ কিবা যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ গান নে, নাই আজিকালিৰ কিবা বিদ্ৰাট-বিপৰ্য্যয়ৰ গান? গানত সি আশাৰ মায়াজালেৰে ঘেৰা কোনোবা সপোনপুৰীৰ কথা কয় নে, নাই বেদনাৰে ভৰা নিৰাশাৰ কথা বৰ্ণায়?”^{৫৬}

“তৰুণীয়েই ইচ্ছা কৰা হলে গঙ্গানাথক জুলুকি-জুলুকিকৈ শিকাব পাৰিলেহেঁতেন; আন বিশেষ কৰিব নোৱাৰিলেও অন্ততঃ মাকৰ লগতে গুচিয়েই গ'লহেঁতেন। মাকেতো নিবলৈ মন মেলিছিলেই, পিচে তৰুণী নগ'ল দেখিহে, গিৰিয়েকৰ ঘৰেই হে তৰুণীৰ আপোন ঘৰ, গিৰীয়েকেই হে তৰুণীৰ আপোন মানুহ।”^{৫৭}

উল্লিখিত দুয়োটা অনুচ্ছেদতে দাড়ি, কমা, চেমিকলন আৰু প্ৰশ্নবোধক আদি চিনৰ যথোপযুক্ত প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। প্ৰথম অনুচ্ছেদত বক্তাৰ অনুসন্ধিৎসু মনৰ অভিব্যক্তি নিয়াৰিকৈ প্ৰকাশ লাভ কৰিছে আৰু ইয়াৰ লগে লগে এই অনুসন্ধিৎসুতাৰ আধাৰ চৰিত্ৰ মুচীজনৰ বহু অজানা দৰদ ব্যঞ্জিত হৈ পৰিছে। দ্বিতীয় অনুচ্ছেদত আকৌ উপায়হীন তৰুণীৰ মানসিক অৱস্থা চিত্ৰিত হৈছে। অৱশ্যে উভয় অনুচ্ছেদতে প্ৰকাশ পোৱা আৱেগ-উচ্ছলতা আৰু পৰিস্থিতিয়ে পাঠকৰ মনক যিদৰে জোকাৰি যায়, এইক্ষেত্ৰত কূটচিহ্নৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য। দুয়োটা প্ৰসঙ্গতে কূটচিহ্নসমূহৰ ব্যৱহাৰে বাক্যক অতি অৰ্থৱহ আৰু ব্যঞ্জনাময় কৰি তুলিছে।

কূটচিহ্নৰ আন এটা উল্লেখযোগ্য ভূমিকা হ'ল কম শব্দৰ জৰিয়তে বহু ভাৱনাৰ ইংগিত প্ৰদান। লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ দুই-এঠাইত ইয়াৰ প্ৰমাণ লক্ষ্য কৰা যায়। ‘ৰূপহী মেম’ গল্পত থকা কথোপকথনকে ইয়াৰ উদাহৰণ হিচাপে দেখুৱাব পাৰি। যথা —

“মই মাইদেউক সুধিলো, ‘ৰূপহী মেমে যদি গিৰিয়েকক ইমানেই ভাল পায়

৫৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘মুচী’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ২১৪

৫৭। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বিহুৰ সন্তোষণ’, মালা, পৃ. ৯

কেলেই গ'ল তেনেহ'লে চাহাব'লে?

কেলেই গ'ল? ভূতে পাইছিল ৰূপহীক, সেই দেখি গ'ল। এৰা, তাইক ভূতেই
পাইছিল। ভূত আকৌ কেইবাবিধৰো আছে নহয়, তাৰ ভিতৰত আটাইতকৈ
দুৰ্দান্ত হ'ল মানুহ ভূত।”^{৫৮}

উক্ত বাক্যাংশত কূটচিহ্নৰ প্ৰয়োগেৰে ৰূপহীৰ প্ৰতি থকা নমনীয় খং, সহমৰ্মিতা আৰু ‘মানুহ
ভূত’ৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰাৰ নিঃসহায় অৱস্থাকে প্ৰতিফলিত কৰা হৈছে। তদুপৰি যতি চিহ্নৰ
প্ৰয়োগে বাক্যত ব্যৱহৃত প্ৰতিটো শব্দক অৰ্থঘন আৰু হৃদয়গ্ৰাহী কৰি বক্তাৰ ভাৱনাক ইংগিতময়
কৰি তোলা দেখা গৈছে। কূটচিহ্নৰ এনে প্ৰয়োগ গল্পকাৰৰ শৈলী সচেতনতাৰ পৰিচায়ক।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত প্ৰশ্নবোধক (?) চিহ্নৰ প্ৰয়োগে গদ্যক অৰ্থপূৰ্ণ কৰি তোলা দেখা
যায়। বিশেষকৈ ব্যঙ্গাত্মক ৰচনা বিশেষত উক্ত চিহ্নৰ একাধিক ব্যৱহাৰ কাৰ্যকৰী হোৱা পৰিলক্ষিত
হয়। কথোপকথনৰ প্ৰসঙ্গত ব্যৱহৃত এনে প্ৰশ্নবোধক (?) চিহ্নই গল্প লেখকৰ অভিপ্ৰেত উদ্দেশ্য
সফল কৰি হাস্য-ব্যঙ্গাত্মক ৰস প্ৰদান সম্ভৱ কৰি তুলিছে। তলত দিয়া উদাহৰণেৰে এই কথাৰ
স্পষ্ট প্ৰমাণ পোৱা যায়। যেনে-

“... ৰাধিকামোহন চক্ৰৱৰ্তীয়ে মাত লগালে, “ কি চমৎকাৰ?

মানুহজনী নে কবিতাটো?

কৃষ্ণবিমোহন- মানুহজনীও চমৎকাৰ, কবিতাটোও চমৎকাৰ।

তুমি কি কোৱা?

ৰাধিকামোহন- মই কওঁ মানুহজনী হে চমৎকাৰ কবিতাটো নহয়।

কৃষ্ণবিমোহন- কবিতাটো কেলেই নহয়?

ৰাধিকামোহন - কিবা বুজিব পাৰিলা জানো?

কৃষ্ণবিমোহন- ওখ খাপৰ কবিতা এনেকুৱাই হয়...”^{৫৯}

উল্লিখিত কথোপকথনৰ সময়ত প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কৰা প্ৰশ্নৰ ভঙ্গীমাই হাস্য-ব্যঙ্গৰ যোগান ধৰি গল্প
ৰচনাৰ উদ্দেশ্যক সাৰ্থক কৰিছে আৰু কূটচিহ্ন প্ৰয়োগৰ দক্ষতাকো প্ৰতিপন্ন কৰিছে।

৫৮। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ৰূপহী মেম’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ৬৫

৫৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বিহু সন্মিলন’, ওফাইদাং, পৃ. ৮৯

৫.৫ লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পত অলঙ্কাৰৰ প্ৰয়োগ

অলঙ্কাৰৰ সুপ্ৰয়োগে গদ্যক অৰ্থঘনত্বৰে বৰ্ণনীয় আৰু মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিব পাৰে। বৰ্ণনীয় বিষয়ক স্পষ্ট আৰু উজ্জলকৰণৰ ক্ষেত্ৰতো অলঙ্কাৰৰ ভূমিকা অপৰিসীম। লিখকৰ অন্তৰৰ ভাৱানুভূতি পাঠকৰ হৃদয়ঙ্গম কৰোৱাৰ একমাত্ৰ উপায় হ'ল ভাষা। অথচ ভাৱানুভূতিৰ বৈচিত্ৰভেদে প্ৰকাশৰ অক্ষমতা সততে পৰিলক্ষিত হয়। গতিকে বিষয়গত প্ৰয়োজনতে সাহিত্যত অলঙ্কাৰৰ প্ৰয়োগ অত্যাৱশ্যকীয় হৈ পৰে। অৱশ্যে ইয়ে লেখকৰ বৰ্ণনশৈলী, নিজস্ব ৰুচি আৰু ভাষিক চাতুৰ্যকো প্ৰতিফলিত কৰে। মাৰ্জ'ৰী ব'ল্টনৰ ভাষাত --

“অলংকাৰত ব্যৱহাৰ্য ব্যক্তিগত প্ৰৱণতাৰ বাবে সাধাৰণ শৈলীটো
যুক্তিযুক্তভাৱেই সাধাৰণ।”^{৬০}

অলঙ্কাৰে গদ্যক জকমকীয়া কৰি পাঠকৰ শিল্পচেতনাক আলোকিত কৰে। ফলত বিষয়বস্তুৰ চমৎকাৰিত্ব বৃদ্ধি পায় আৰু অৰ্থৰ গ্ৰহণযোগ্যতা তাৎক্ষণিক হয়। এই প্ৰসঙ্গত বাণীকান্ত কাকতিৰ মত প্ৰণিধানযোগ্য-

“পোহৰ ফাঁহিওৱা কাচৰ দৰে অলঙ্কাৰ বিদ্যাৰ সহায়েৰে একেটি কথাতেই
নানা ৰঙৰ সমাৱেশ দেখুৱাব পাৰি।”^{৬১}

মন কৰিবলগীয়া যে অলঙ্কাৰৰ প্ৰয়োগ ৰচনাৰ বাবে বাহ্যিক প্ৰলেপ হ'ব নালাগে; বিপৰীতে ই হ'ব লাগে ভাষাৰ সতে একাত্ম উপস্থাপন। দৰাচলতে বিষয়ৰ জটিলতা আঁতৰাই বক্তব্যৰ মৰ্মাৰ্থ অনুধাৱন কৰাতহে কাৰ্যত অলঙ্কাৰ প্ৰয়োগৰ সাৰ্থকতা। এই সম্পৰ্কত মাৰ্জ'ৰী ব'ল্টনৰ আন এটি মত এইখিনিতে প্ৰণিধানযোগ্য-

“এটা ভাল আলংকাৰিক শৈলী হ'ল গুৰুত্বপূৰ্ণ অংশৰ দ্বাৰা গঠিত এটা জৈৱিক
গোট। অলংকৰণ সচেতন ভাৱ-চিন্তাৰ ফল নহয়, বৰং কবিতাৰ ছন্দ স্পন্দৰ
দৰে লেখকৰ ব্যক্তিত্ব আৰু প্ৰকৃতিৰ স্বাভাৱিক গঠনহে।”^{৬২}

উল্লিখিত বৈশিষ্ট্যৰ আধাৰত বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পত অলঙ্কাৰৰ বহুল

৬০। ornaments we soon shown our individual tendencies. Marjorie Boulton, The Anatomy of prose, P. 85

৬১। বাণীকান্ত কাকতি, 'পখিলা', বাণীকান্ত ৰচনাৱলী, সম্পা., মহেশ্বৰ নেওগ, পৃ. ২২৫

৬২। A good ornamental style is an organic whole; the ornamentation is not an after thought conscientiously applied, but is dictated by the whole tone of piece and temperament of the writer, like rhythm in poetry, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৮৫

প্ৰয়োগ ঘটিছে। গহীন আৰু ব্যঙ্গ উভয় ৰচনাতে স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে বিবিধ অলঙ্কাৰৰ প্ৰয়োগ গল্পকাৰগৰাকীৰ দক্ষতা হিচাপে প্ৰতিপন্ন হৈছে। মন কৰিবলগীয়া যে তেওঁৰ অলঙ্কাৰৰ উপমান আৰু উপমেয়ৰ আধাৰ হ'ল এই মাটিৰ পৃথিৱী। অৰ্থাৎ সকলো আলঙ্কাৰীক বৰ্ণনাই বাস্তৱত ঢুকি পোৱা চিনাকি পৰিবেশকে সামৰি ৰাখিছে। ফলত তেনে বৰ্ণনাই সহজ বোধগম্যতাৰে পাঠকৰ মানসপটক দোলায়িত কৰি তুলিছে।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ অলঙ্কাৰে তেওঁৰ ৰুচি-অভিৰুচি আৰু ব্যক্তিত্বৰ প্ৰতিফলন ঘটোৱা দেখা যায়। উল্লেখ্য যে বাস্তৱ দৃষ্টিসম্পন্ন লিখক হিচাপে অলঙ্কাৰৰ বাবে আহৰণ কৰা তেওঁৰ তুলনাবোৰো বাস্তৱতাৰ আধাৰতে নিৰ্মিত। জন-জীৱনৰ জটিলতা আঁতৰাই উক্ত তুলনাবোৰে বিষয়বস্তুৰ গ্ৰহণযোগ্যতা বঢ়াই তোলা পৰিলক্ষিত হয়। ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত গল্পৰ প্ৰকৃতি আৰু উদ্দেশ্য স্পষ্ট হৈ পৰে। তলত উল্লেখ কৰা উদাহৰণবোৰৰ জৰিয়তে তেওঁৰ অলঙ্কাৰ প্ৰয়োগৰ দক্ষতা সম্পৰ্কে উমান পাব পাৰি। যেনে —

উপমা :

“এলচেচিয়ান কুকুৰটোৱে ভানুৰ ওচৰতে নেজ জোকাৰি আছিল। তাৰ নেজডালৰ দৰেই ভানুৰ মনটোও জোকাৰ খাই উঠিল।”^{৬৩}

“এই বয়সতো বুঢ়াৰ কামিহাড় খিৰিকীত লগোৱা লোহাৰ দণ্ডীৰ দৰে পোন।”^{৬৪}

“কোটটোৰ যিখিনি গলধনত লাগি থাকে সেইখিনি ভেকুলীৰ ছালৰ দৰে খৰ্বীয়া হৈ পৰিছিল।”^{৬৫}

ৰূপক :

“ফেনিল উচ্ছল যৌৱনসুৰা’ আনি ধৰ্মকান্তৰ মুখত তুলি দিছিল ৰাণুৱে ঠিকেই, কিন্তু সেই সুৰাৰ ভাগ আগতে এজনে পাইছিল।”^{৬৬}

৬৩। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ভানুৰ জীয়েক ৰাণু’, আশাত উৎফুল্ল প্ৰাণ, পৃ. ২০

৬৪। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘নতুন জীৱন’, মৰমৰ মাধুৰী, পৃ. ২৩

৬৫। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘টাইপিষ্টৰ জীৱন’, ওফাইদাং, পৃ. ৭০

৬৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ভানুৰ জীয়েক ৰাণু’, পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৮

“বায়েকে শিকাই দিয়া মতে পুৰবীয়ে মাজে মাজে নয়ন-বাণ মাৰিয়েই থাকিল।”^{৬৭}

অনুপ্ৰাস :

“তাৰ হাতৰ বং লাগি ফপৰীয়া জোতাও চকুত লগা হৈ উঠে, যেনেকৈ চকুত লগা হৈ উঠে, বং বহণ লাগি যৌৱন উৱলি যোৱা একোজনীৰো ফপৰীয়া মুখখন।”^{৬৮}

“ডাক্তৰ চলিহাৰ কেএগ আঙুলিটোৰো যোগ্য হ'লহেঁতেনে যদি ডাক্তৰ চক্ৰৱৰ্তী, ডাক্তৰ হিচাপে নহ'লেও মানুহ হিচাপে।”^{৬৯}

উৎপ্ৰেক্ষা :

“মেধিয়নী কিচকিচীয়া কলা চুলিটাৰেৰে আৰু বয়সৰ সাঁচ নপৰা নিমজ উজ্জ্বল মুখখনেৰে চেঙেলীজনী হৈয়ে আছে, ফাগুণৰ পয়োভৰেৰে উদ্দীপ্ত প্ৰকৃতিৰ নিচিনা উতলা।”^{৭০}

“পানীত পৰি জুৰুলি-জুপুৰি হোৱা মেকুৰীৰ নিচিনাই তাইৰ অৱস্থা।”^{৭১}

মালাৰূপক :

“তৰুণীৰ চালুকীয়া কেঁচুৱাৰ দৰে সুঠাম শৰীৰ,

তৰুণীৰ কিচকিচ্ কৰে কলা সাপৰ নেজৰ দৰে লিহলিহীয়া চুলিতাৰি;

তৰুণীৰ হৰিণাৰ দৰে লনি গঠনটি;

তৰুণীৰ নিজম-নিপোটল গাল দুখনিৰ সৈতে ভোক-পিয়াহ হৰা দীঘলীয়া

৬৭। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘আনন্দে নধৰে হিয়া’, আনন্দে নধৰে হিয়া, পৃ. ২৫

৬৮। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘মুচী’, পৃ. ২১৪

৬৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ডাক্তৰ’, মৰমৰ মাধুৰী, পৃ. ১৩৫

৭০। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘মেধি’, পৃ. ৭২

৭১। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘বাঁহীৰ সুৰ’, পৃ. ১২৩

গোলাপী মুখখনি,— দেখিবলৈ সঁচাকৈয়ে যেন পূজাৰ প্ৰতিমা এখনিহে।”^{৭২}
“ছোৱালীজনী হ’ব লাগিব ধুনীয়া, বৰণ হ’ব লাগিব বগা, চুলিটাৰ হ’ব লাগিব
অন্ততঃ কৰঙলৈকে পৰা, গাটো হ’ব লাগিব পদুমৰ ঠাৰিৰ নিচিনা গোটা
আৰু পাতল, আৰু খোজ দিব জানিব লাগিব আৰিকুজীয়া ভাৱ এৰি একেবাৰে
সৰলৰেখাৰ দৰে পোন হৈ।”^{৭৩}

স্মৰণ :

“জকমককৈ ফুলি থকা গোলাপ পাহি বতাহত সৰি ব’দত শুকাই বৰষুণত তিতি
ধূলি মাকটি লাগি যেনে হয় তেনেকুৱাই লাগিল ৰূপহী মেমক মোৰ....।”^{৭৪}

সন্দেহ :

“দুৰ্গা পূজাৰ কাৰণে মাটিৰে সজা গোঁসানীৰ মুখত যেনেকৈ ডাঠকৈ ৰঙৰ
লেপ দিয়ে তেনেকৈ পুৰবীৰ মুখত মাকে ৰং লগালে।”^{৭৫}

মালোপমা :

“মৌজাদাৰ হিমালয় পৰ্বতৰ দৰে অচল,
প্ৰশান্ত মহাসাগৰৰ দৰে অটল হৈ ৰ’ল।”^{৭৬}

অপহুতি :

“দেশত জুই লাগিলে দেউতা, জুই লাগিল।
মাছ নহয় যেনিবা সোণ হে হ’ল।”^{৭৭}

-
- ৭২। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘বিহুৰ সম্ভাষণ’, মালা, পৃ. ৩
৭৩। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘দ্বিতীয় পক্ষ’, মৰমৰ মাপুৰী, পৃ. ৪৩
৭৪। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ৰূপহী মেম’, আনন্দে নথৰে হিয়া, পৃ. ৪২
৭৫। উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘আনন্দে নথৰে হিয়া’, পৃ. ১৭
৭৬। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘সন্ন্যাসীৰ জয়’, মালা, পৃ. ৩৫
৭৭। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘ওফাইদাং’, ওফাইদাং, পৃ. ৫

এনেদৰে বিভিন্ন অলঙ্কাৰৰ প্ৰয়োগেৰে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ গদ্য বৰ্মণীয় তথা হৃদয়গ্ৰাহী হৈ পৰিছে। সকলো পৰিস্থিতি বা অৱস্থাক তুলনাৰ মাধ্যমেৰে প্ৰকাশ কৰিব খোজাৰ তাগিদাতে এনেধৰণৰ অলঙ্কাৰৰ পয়োভৰ সম্ভৱ হৈছে যেন লাগে। স্মৰ্তব্য যে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ দ্বাৰা সৃষ্ট অলঙ্কাৰসমূহ কেতিয়াও চেষ্টাপ্ৰসূত নহয়, বৰং স্বতঃস্ফূৰ্তহে। অন্তৰস্ত বসবোধক ভাষাৰ সহায়ত প্ৰকাশ কৰিব খোজোতে গল্প লেখকৰ স্বভাৱগত ভাষাশৈলীয়ে বিভিন্ন তুলনাক অলঙ্কাৰৰ শৃংখলাৰে যেন সামৰি লৈছে। অলঙ্কাৰে সামৰি লোৱা তুলনাবোৰে গল্পকাৰৰ পৰ্যবেক্ষণ শক্তি আৰু ভাষিক সক্ষমতাকে প্ৰতিপন্ন কৰিছে। গদ্যক মনোহাৰিত্ব প্ৰদান কৰা এনে কেইটামান উদাহৰণ তলত দেখুওৱা হ'ল —

“টকা-পইচা অলপ-অচৰপ সাঁচিছিল যদিও সি সেই মহঙা বজাৰত পানীত
লোণ পমাদি পমি সোনকালে অন্তৰ্ধান হ'ল।”^{৭৮}

“তাইৰ বৰ মন গৈছিল প্ৰণৱেশ্বৰৰ ওচৰতে থাকিবলৈ, তাৰ কাষে কাষে তাৰ
ছাঁটোৰ দৰে ঘূৰি ফুৰিবলৈ।”^{৭৯}

“ৰাজকন্যাই সাৰ পোৱাৰ দৰেই সোণৰ কাঠিৰ পৰশত ৰাণুৱে সাৰ পাই উঠিছে,
চকুত টোপনি আৰু নাই।”^{৮০}

উল্লিখিত উদাহৰণসমূহৰ জৰিয়তে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ আলঙ্কাৰিক ভাষা প্ৰয়োগৰ দক্ষতা প্ৰতিপন্ন হয়।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ চুটিগল্পৰ ৰচনাসৈলী বৈচিত্ৰপূৰ্ণ শব্দ সম্ভাৰেৰে পৰিপূৰ্ণ। যথোপযুক্ত শব্দ সন্নিবেশ ঘটাই তেওঁ শব্দৰ প্ৰকাশিকা শক্তিক বিষয়-বক্তব্যৰ পৰিমাণক কৰি তুলিব পাৰিছে। আনহাতে শব্দৰ পৰিভ্ৰতা ৰক্ষা কৰাৰ উপৰিও বক্তব্যৰ পৰিভ্ৰতাকো ৰক্ষা কৰিবলৈ তেওঁ যত্নপৰ হৈছে। মতাদৰ্শগত সকলো কথাৰ বিষয় বা ধাৰণাৰ মাজত সিঁচৰতি কৰি দি তেওঁ পাঠকৰ বোধ আৰু মেধাকো আলোড়িত কৰি তুলিছে। এই ক্ষেত্ৰত বাক্যৰ মাজত সংস্থাপিত দেশী-বিদেশী শব্দ আৰু তাৰ প্ৰায়োগিক উপস্থাপনকে স্বীকৃতি দিবলগীয়া হয়। মনকৰিবলগীয়া যে স্বকীয় শব্দৰ সংযোগেৰে বাক্যক একক বৈশিষ্ট্যযুক্ত কৰি

৭৮। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘টাইপিষ্টৰ জীৱন’, ওফাইদাং, পৃ. ৬৯

৭৯। লক্ষ্মীনাথ ফুকন, ‘আশাত উৎফুল্ল প্ৰাণ’, আশাত উৎফুল্ল প্ৰাণ, পৃ. ৩

৮০। পূৰ্ব উল্লিখিত গ্ৰন্থ, ‘ভানুৰ জীয়েক ৰাণু’, পৃ. ২৭

তুলিবলৈ তেওঁ শব্দৰ অন্তৰ্নিহীত সুৰ আৰু অৰ্থৰ সুবিধাকে গ্ৰহণ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। এক কথাত ক'ব পাৰি যে দেশী-বিদেশী আৰু স্বকীয় শব্দৰ সতে ব্যাকৰণগত বৈশিষ্ট্যবলীক সংলগ্ন কৰি লক্ষ্মীনাথ ফুকনে চুটিগল্পৰ ভাষাক সহৃদয় সংবাদী কৰি তুলিব পাৰিছে। আনহাতে, তেওঁৰ গল্পত ব্যৱহৃত শব্দৰ বিভিন্নতাই গল্প লেখকৰ পৰিভ্ৰমী অভিজ্ঞতা আৰু জাতীয় সচেতনতাকো মূৰ্ত্ত কৰি তুলিছে।

শব্দৰ সমষ্টিগত ৰূপ যি বাক্য, তাৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়াতো লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ কৃতিত্ব পৰিলক্ষিত হৈছে। ভাৰ আৰু বক্তব্যভেদে গদ্যত ব্যৱহাৰ কৰিবলগীয়া বাক্যৰ উপস্থাপনে তেওঁৰ কথন কলাৰ পাৰদৰ্শিতাকে প্ৰতিভাত কৰিছে। বিশেষকৈ চুটি আৰু দীঘল বাক্যৰ প্ৰয়োগেৰে গল্প লেখকে বিষয়বোধৰ সুবিধাহে দ্ৰুত কৰি তুলিছে। তদুপৰি দেশী-বিদেশী শব্দ সন্নিৱিষ্ট বাক্যৰ জৰিয়তে চৰিত্ৰৰ স্বৰূপ বৈচিত্ৰক প্ৰতিভাত কৰি তেওঁ মানুহৰ চৰিত্ৰ অধ্যয়নক মাদকতাপূৰ্ণ কৰি তুলিছে। আনহাতে ভিন্নধৰ্মী বাক্য প্ৰয়োগেৰে গল্পৰ গদ্যক বৈচিত্ৰ প্ৰদান কৰি গল্প লেখক হিচাপে অসীমিত বিষয় জ্ঞানৰ উমান দিবলৈ সক্ষম হৈছে। মনকৰিবলগীয়া যে বাক্যবোৰ বিষয়বোধক আৰু উদ্দেশ্যপ্ৰণোদিতভাৱে ব্যঙ্গাত্মক, জাত্যাভিমানী, আৱেগিক, নাটকীয়, আদৰ্শাত্মক, হাস্য বসাত্মক, প্ৰশ্নবোধক, যুক্তিবাদী আৰু চিত্ৰাকৰ্ষক। লয়-চন্দ-অলঙ্কাৰৰ উপৰিও খণ্ডবাক্য, যোজনা-পটন্তৰ আদিৰ প্ৰয়োগেৰে প্ৰায়বোৰ বাক্যই গল্প লেখকৰ বক্তব্যৰ পৰিমাণক। প্ৰয়োজনভেদে গদ্যত ব্যৱহাৰ্য অনুচ্ছেদ আৰু কুট চিহ্নৰ প্ৰয়োগেৰে লক্ষ্মীনাথ ফুকনে বিশেষ পাৰদৰ্শিতা প্ৰতিপন্ন কৰিছে। গতিকে ক'ব পৰা যায় যে বৰ্ণনা সৰল হ'লেও লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ৰচনাইশৈলী গদ্যৰ ভিন্ন বৈশিষ্ট্যৰে সমুজ্বল। সহজ ভাষাত সকলো কথা কৈ আনন্দ দিব পৰা গুণেৰে তেওঁৰ গদ্য সাৱলীল। ইয়াতে গদ্যকাৰ হিচাপে লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ কৃতিত্ব।

